

Edebî Dil Unsurları Açısından Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi

In Terms of Literary Language Elements Story of Prince Kalyanamkara and Papamkara

Emine Temel¹

Bu makale, 1-2 Kasım 2018 tarihlerinde Yeditepe Üniversitesi tarafından İstanbul'da düzenlenen II. Uluslararası Türk Kültürü ve Tarihi Sempozyumu'nda sunulan bildirinin genişletilmiş hâlidir.

¹Ars. Gör. Dr., İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

ORCID: E.T. 0000-0002-5575-8615

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Emine Temel,
İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
E-mail: emine.temel@istanbul.edu.tr

Başvuru/Submitted: 15.01.2019

Revizyon Talebi/Revision Requested: 02.06.2019

Son Revizyon/Last Revision Received: 20.06.2019

Kabul/Accepted: 22.06.2019

Online Yayın/Published Online: 28.06.2019

Atf/Citation:

Temel, E. (2019). Edebî dil unsurları açısından Prens Kalyanamkara ve Papamkara hikâyesi. *TUDED* 59(1), 159-191.
<https://doi.org/10.26650/TUDED2019-0001>

ÖZET

Türk dili tarihinde Eski Türkçe dönemi, MS VI. yüzyıl ile XI. yüzyıl arasında kapsamaktadır. Eski Türkçenin Köktürkçeden (VI.-IX. yy.) sonra gelen ikinci evresini Eski Uygur Türkçesi dönemi (IX.-XI. yy.) oluşturmaktadır. Eski Uygur Türkçesinin sözcükleri, Köktürkçeden farklı olarak, benimsenen pek çok değişik inanç sistemi (Maniheizm, Buddhist, Hristiyan ve Müslüman çevre) ve yerleşik yaşam tarzının da etkisiyle çeşitlilik göstermektedir.

Bu makalede Eski Uygur Türkçesi dönemi Buddhist çevre metinlerinden olan ve *Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi* adı ile tanınan *İyi ve Kötü Prens Öyküsü* (çatık, jataka), edebî dil unsurları açısından ele alınacaktır. Eski Uygur Türkçesinde kaleme alınan, X. yüzyıla ait olduğu tahmin edilen ve her bir sayfası bazen 7 bazen de 8 satırdan oluşan toplam 80 sayfalık bu el yazması metni edebî kılın ölçütlerin başında içerdiği tekrar grupları (*tañ adınçırı, ulıy kiçig, adruq adruq, satır yulıy,...*), kavram öbekleri (*el törü, el adaq, busan- rıla-,...*), benzetmeler (*ârdini tâg, tütâr-ça, antay, ança,...*), metaforlar (*âmgâk âmgân-, lenxua, kün tâjri,...*), metonimiler (*qolıyıcı, yer tâjri, içgârü, qapay,...*), deyimler (*yazuqqa tüş-, köjlin bert-, yol ayu ber-,...*), morfolojik tekrarlar (*belçâ boıyuzça, turıyal aşlayal, buşuş*lıy qadıu-lıy,...*) ile sözdizimi hususiyetleri (*hitap ifadeleri, soru cümleleri,...*) gelmektedir.

Bu makalede, Paris Bibliothèque Nationale'de Pelliot Chinois 3509 ile British Museum'da Or: 8212 (118) numaralı el yazmalarının ortak incelemesinden oluşan Hamilton neşrinin, Türk Dil Kurumu tarafından 2011 yılında 2. baskısının yapıldığı ve Vedat Köken'e ait *İyi ve Kötü Prens Öyküsü* adlı çeviri metni esas alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Eski Uygur Türkçesi, *Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi*, edebî dil ölçütleri, ifade gücü, sözcükler

ABSTRACT

The Old Turkish period in the history of Turkish language covers the VIth and XIth century AD. The Old Uighur Turkish constitutes the second part of the Old Turkish after Kokturkish. The vocabulary of the Old Uighur Turkish varies with the influence of different belief systems (Manichaeism, Buddhism, Christianity and Islam) which they adopted unlike Kokturkish.

In this article, *İyi ve Kötü Prens Öyküsü* (çatık, jataka) or *The Story of Prince Kalyanamkara and Papamkara* which belongs to the Buddhist Environment of the Old Uighur Turkish Texts will be examined with regard to literary language elements. Criteria of the literary language of this manuscript which has been written in Old Uighur Turkish, forecasted to belong to the Xth century, each page consists of 7 lines whereas the others 8 lines, a total 80 pages are: Repeat groups (*tañ adınçırı, ulıy kiçig, adruq adruq, satır yulıy,...*), concept phrases (*el törü, el adaq, busan- rıla-,...*), emulations (*ârdini tâg, tütâr-ça, antay, ança,...*), metaphors (*âmgâk âmgân-, lenxua, kün tâjri,...*), metonymias (*qolıyıcı, yer tâjri, içgârü, qapay,...*), idioms (*yazuqqa tüş-, köjlin bert-, yol ayu ber-,...*), morphological repetitions (*belçâ boıyuzça, turıyal aşlayal, buşuş*lıy qadıu-lıy,...*) and syntax properties (*address forms, question sentences,...*). The study will be grounded on the second edition of Turkish Language Association and Vedat Köken's translation (2011) of James Russell Hamilton's publication. Vedat Köken's study have consisted examination of *Pelliot Chinois 3509* in Bibliothèque Nationale and Or: 8212 (118) in British Museum.

Keywords: The Old Uighur Turkish, *Story of Prince Kalyanamkara and Papamkara*, criteria of literary language, expression power, vocabulary

EXTENDED ABSTRACT

Having shown up at the stage of history since the VIth century Uyghur Turks gained their independence by putting an end to Kokturk rule in 744 A.D and established the Uyghur State (744-840 AD). Kutluk Bilge Kul Khagan is the first ruler of the Uyghur State whose capital city was Ordu-Balık. The Otuken (Steppe) Uyghur State was forced to disintegrate in 840 A.D with the siege of Ordu-Balık (Karabalgasun) by the Kirgizs and resulted in migrations to various places. One group of the Uyghurs who were forced to migrate arrived in northwestern China, established the Kansu Uyghur State and another group headed to the west and founded the Turfan Uyghur State where today's Eastern Turkistan is located.

Several prosaic and poetic literary works that are produced in Old Uyghur Turkish between the IXth and XIth centuries of the history of Turkish language were written mainly about four religions. Those works belonging to the circle of Manicheism, Buddhism, Christianity and Islam are classified under literary genres such as: *koşuk*, *sudur*, *çatık*, *vinaya*, *abidarma*. In this article, we will – in the context of literary language components - deal with one of Buddhist peritexts, namely the *Story of Prince Kalyanamkara and Papamkara* in which the story of Buddha was embellished by extra-ordinary, fabulous events and is written in the form of *çatık*.

This manuscript is covered by the registration number *Pelliot Chinois 3509* in Paris Bibliotheque Nationale. One sheet text that is considered to be the missing final part of the manuscript is registered in the British Museum by the code *Or. 8212 (118)*. Being written in Old Uyghur Turkish, this text consists of 40 sheets some pages containing 7 lines and others containing 8 lines. Supposedly written in the 10th century, the manuscript has more than ten versions in four languages such as: Chinese, Sanskrit, Tibetan and Turkish. The first academic work on the manuscript was done by Clement Huart in 1914. Having considered the work as deficient and erroneous, Paul Pelliot re-published the worked in the same year. This study is grounded on the second edition of Turkish Language Association Vedat Köken's translation (2011) of James Russell Hamilton's publication *The Story of Good and Evil Prince* that came forward by the examination of the manuscript numbered *Or. 8212 (118)* in the British Museum and *Pelliot Chinois 3509* in the Bibliothèque Nationale of Paris.

In this article, *the Story of Prince Kalyanamkara and Papamkara* is examined as a literary work in the context of language components and basic criteria that render it a literary text are classified in eight subtitles as repetition groups, conceptual phrases, similes, metaphors, metonymia, idioms, morphologic repetitions and syntactical idiosyncracies. The idiosyncracies in the language of the manuscript is the essential part that makes it a very peculiar, sui generis text as opposed to others. Such texts are constituted by various forms of symbols, motifs, images and metaphors that are quite different from ordinary languages and by substituting the original meaning of ordinary words with new contexts or connotations, bridging new aesthetic and literary interconnections in a manner of lexiphanicism. *The*

Story of Prince Kalyanamkara and Papamkara is thus studied in the context of syntactical idiosyncrasies that emerged in Old Uyghur Turkish syntax, 43 repetition groups brought about by various semantic connections (near-synonym, antonym, exact repetition, hendiadyoin) (*tañ adınçır, uluy kiçig, adruq adruq, satır yuluy, ...*) in consecutive form, 19 conceptual phrases which came together in different semantic domains (*el törü, el adaq, busan- yıla-, ...*), 12 similes produced by the inflectional suffix *täg* and derivational suffix *-çA* (*ärdini täg, tütär-çä, antay, anca-, ...*), 17 metaphors constituted either by resembling or imitative elements (*ämgäk ämgän-, lenxua, kün täñri, ...*), 40 metonymic phrases in which certain creatures are addressed indirectly by intermediary connotations of the others (*qolyuçı, yer täñri, içgärü, qapaq, ...*), 14 idioms built up by resemblances (*yazuqqa tüş-, köñlin bert-, yol ayu ber-, ...*), morphological repetitions consisting in the repetitions of derivational or inflectional suffixes (*belçä boıuzça, turıyalı aşılayalı, buşuş*luq qadıu-luq, ...*).

The literacy with regards to Manicheism and Buddhism was considered as good merit in God's sight in the period of the Otuken Uyghur State. However, it was quite difficult for ordinary people to understand those religious texts that were written in Sanskrit, Tibetan, Toharian, Sogdian and Chinese. Those religious systems were re-introduced and publicized within the Uyghur realm by the translations at the time of Uyghur Turks. Old Uyghur Turkish was enriched in terms of vocabulary on the one hand, and new figures of speech were presented to the language by virtue of the translation activities. In this article, we will try to explain the aforementioned literary language elements based on *the Story of Prince Kalyanamkara and Papamkara*

GİRİŞ

Tarih sahnesinde VI. yüzyıl itibari ile ortaya çıkan ve T'ie'lê boylar birliğinin başında bulunan Uygur Türkleri, M. 744 yılında Basmillara karşı zafer kazanarak Ötüken Yış ve Orhun ırmağı kenarlarında bulunan (bugünkü Moğolistan'da) Köktürk hâkimiyetine tamamen son vermiş ve Uygur Devleti'ni (M. 744-840) kurmuşlardır. Merkezi, Orhun ırmağı kıyısında ve daha sonra Karabalgasun'un kurulduğu Ordu-Balık olup kurucusu Kutluğ Bilge Kül Kağan unvanı ile kağan ilan edilen Ku-li p'ei-lo'dur.

Uygur Türklerinin tarihini 3 evrede incelemek mümkündür:

1. Erken Dönem (VI. yy. - M. 744)
2. Ötüken (Bozkır) Uygur Devleti Dönemi (M. 744-840)
3. Doğu Türkistan (Turfan, Kao-Ch'ang 'Koço') (M. 840-1250) ve Kansu (Kan-Chou, Sarı Uygur) (M. 848-1036) Uygur Devleti (Tezcan, 1984, s. 148-155).

Kırgızların M. 840 yılında Uygur Türklerinin başkentini ele geçirmelerinin ardından Ötüken Uygur Devletinin hâkimiyeti son bulur ve Uygur Türkleri birkaç kola ayrılarak farklı bölgelere dağılmaya başlar. 13 boydan oluşan bir grup Çin'e gider fakat Çin tarafından istenmeyip yok edilir. 15 boydan oluşan ayrı bir grup ise Sinkyang'a (bugünkü Doğu Türkistan) yerleşir ve burada Koço (Kao-Ch'ang, Turfan) Uygur Devletini kurar. Sinkyang'a gelen Uygurların diğer bir kısmı ise bir süre sonra Çin'in kuzeybatısındaki Kansu şehrine gider ve onlar da burada Kansu (Kan-Chou, Sarı Uygur) Uygur Devleti'ni kurar (Tezcan, 1984, s. 153-154; Taşağıl, 2002, s. 380-382; Çandarlıoğlu, 2012, s. 242).

Ötüken Uygur Devleti (M. 744-840) dönemi ile konar-göçer yaşam, yerini zamanla yerleşik yaşama bırakmaya başlar. M. 840'tan sonra çeşitli bölgelerde kurulan Kansu ve Koço Uygur devletleri zamanında ise farklı inanç sistemlerinin de benimsenmiş olmasının etkisiyle tamamen yerleşik yaşama geçilir. Uygurların hem farklı inanç çevresine dâhil olmaları hem de bu inanç sistemlerinin kabul gördüğü yeni bir sosyal çevreye girmeleri ile birlikte, ortaya koydukları manzum ve mensur eserlerin söz varlığında ve gramatikal öğelerinde değişiklikler meydana gelmeye başlar.

Eski Türkçenin (VI.-XI. yy.) Köktürkçeden (VI.-IX. yy.) sonraki ikinci evresini oluşturan Eski Uygur Türkçesi (IX.-XI. yy.) döneminde kaleme alınmış olan eserleri, ait oldukları inanç çevrelerine göre dört başlık altında toplamak mümkündür:

1. Maniheizt çevreye ait eserler
2. Budist çevreye ait eserler
3. Hristiyan çevreye ait eserler
4. Müslüman çevreye ait eserler (Ercilasun, 2005, s. 230).

Bu makalede Eski Uygur Türkçesi dönemi Budist çevre metinlerinden olan ve sudur türünde kaleme alınmış eserlerin içinde yer alan *Prens Kalyanamkara ve Papamkara* çatığı

(jataka, hikâye) edebî dil unsurları açısından ele alınacaktır. Toplam 8 alt başlıkta tasnif edilecek olan bu edebî dil unsurları belirlenirken, Paris Bibliothèque Nationale'de *Pelliot Chinois 3509* ile British Museum'da *Or. 8212* numaralı el yazmalarının ortak incelemesinden oluşan Hamilton neşrinin Vedat Köken tarafından 2011 yılında 2. baskısının yapıldığı *İyi ve Kötü Prensi Öyküsü* adlı çeviri metni esas alınmıştır (Hamilton, 2011).

Aslı Çince olan ve X. yüzyılda yazıldığı tahmin edilen bu elyazması metin, Paris Bibliothèque Nationale'de *Pelliot Chinois 3509* kayıt numarası ile muhafaza edilmektedir (Hamilton, 2011, VII). Toplam 80 sayfadan oluşan bu eser, İyi Düşünceli Prensin ülkesindeki (Benares) yokluk ve acı çeken canlılara yardım etmek için koca bir okyanusun sonunda yer alan *çintāmani* adlı mücevheri almak üzere çıktığı zorlu bir gemi yolculuğunu ve bu yolculuktan dönerken kardeşi Kötü Düşünceli Prens tarafından gözleri oyularak mücevherinin çalınmasını fakat sonunda gerçeğin ortaya çıkıp Buda mertebesine erişmesini konu edinir.

Uygur Türklerinin Tarım bölgesine ve Kansu'ya gidip burada yerleşik yaşama geçmeleri ile birlikte iktisadî, sosyal ve kültürel hayatlarında birtakım değişiklikler meydana gelir. Temel geçim kaynakları olan hayvancılığın yanında tarım, ticaret ve sanat işleri ile meşgul olmaya başlarlar. Yerleşik yaşam kültürünün kazandırdığı ve tarım, ticaret, sanat gibi kavram alanlarına ait pek çok sözcüğün bir kısmı farklı dillerden ödünçleme yoluyla alınırken bir kısmı Eski Uygur Türkçesinin morfolojik ve leksik kurallarının imkân verdiği ölçülerde türetilen yeni sözcüklerle ve kurulan sözcük öbekleri ile karşılaşılır.

Hem sözvarlığında peyda olan bu tür yeni sözcükler hem de kendi üslup özelliğinin çeşitli dilbilgisi hadiseleri aracılığıyla (morfolojik, leksik, semantik vb.) sağladığı gramatikal katkılar birlikte incelendiğinde *Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi*'nin edebî bir metin olarak tavsif edilmesinin uygun olacağı kanaatindeyiz.

Bu çalışmada *Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi*'nin edebî dil unsurları tekrar grupları, kavram öbekleri, benzetmeler, metaforlar, metonimler, deyimler, morfolojik tekrarlar ve sözdizimi hususiyetleri olmak üzere 8 alt başlıkta incelenecektir.¹

1. Tekrar Grupları

Cümle içerisinde isim, sıfat, zarf, ünlem ve fiil gibi farklı türlerde görev alabilen, cümle veya sözcük öbeklerindeki anlamı pekiştirmek, güçlendirmek, çoğaltmak, mübalağa etmek ve anlaşılır hâle getirip belirgin kılmak amacıyla araya hiçbir sözcük veya sözcük öbeği almaksızın arka arkaya sıralanan yakın, zıt veya aynı sözcüklerin meydana getirdiği sözcük öbeklerine tekrar grubu adı verilir. Bu sözcük öbekleri çeşitli araştırmacılar tarafından farklı terimler altında ifade edilmiştir:

1 *Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi*'nden alıntılanan cümleler ve verilen örnek sözcük öbekleri, metindeki kullanış öncelikleri dikkate alınmak suretiyle sıralanmıştır.

- **İkileme:** Hatiboğlu, 1971, s. 37-38; Gencan, 1979, s. 191; Atabey-Özel-Kutluk, 1983, s. 58, 93-94; Tuna, 1986, s. 163-228; Topaloğlu, 1989, s. 87; Demircan, 1990, s. 61-92; Zülfikar, 1995, s. 161-165; Yüce, 1998, s. 419; Vardar, 2002, s. 119-120; Özkan, 2004, s. 2289-2317; Aksan, 2006, s. 60; Korkmaz, 2007, s. 123-126, Banguoğlu, 2007, s. 512-513.
- **Tekrar grubu:** Tuna, 1949, s. 429-447; Tuna, 1950, s. 35-82; Ediskun, 1963, s. 154-155; Ergin, 2007, s. 377-378; Korkmaz, 2007, s. 211-212, Özkan, 2011, s. 1572-1594, Karahan, 2013, s. 60-62.
- **Hendiadyoin:** Foy, 1899, s. 105-136; Özkan, 2011, s. 1572-1594; Nagy, 2004, s. 1126-11130; Abik, 2011, s. 15.
- **İkizleme:** Deny, 1941, s. 638; Emre, 1946, s. 58; Gencan, 1979, s. 49; Ağakay, 1953, s. 189; Bilgegil, 2009, s. 161.
- **İkizlenme:** Bilgegil, 2009, s. 161; Yıldız, 2012, s. 141-155.
- **İkiz kelime:** Eren, 1949, s. 283.
- **Koşma takımları:** Banguoğlu, 2007, s. 512-513.
- **Kelime koşması:** Ağakay, 1954, s. 98.
- **Yineleme:** Erdem, 2005, s. 191-192; Özkan, 2011, s. 1572-1594.
- **Sıralama:** Grønbech, 1995, s. 100-107.
- **Tekrarlı yapı:** Hirik, 2018, s. 37-65.²

Tekrar gruplarının, aynı hece veya cümlelerin art arda -birden fazla- kullanılması sonucunda oluşan tekrarlı yapılarla karıştırılmamasına dikkat edilmelidir. Bu tür tekrarlı yapılara özellikle manzum metinlerde, belirli bir ahengi ve uyumu sağlamak amacıyla sıklıkla başvurulduğu görülmektedir. Makalenin bu başlığı altında ise farklı anlam alanlarına karşılık gelen tekrar grupları ele alınacaktır.

Maniheizm ve Budizm inanç sisteminde, yazılan metinlerin çoğu kutsal kabul edilip bu metinleri okuma ve okutma sevap sayılmaktadır. Bu inanç dairesinde yazılan eserlerin orijinal dili Sanskritçe, Toharca, Tibetçe, Çince, Soğdça olduğu için halkın bu dilleri anlaması oldukça zordur. Bu yüzden eserler, Eski Uygur Türkçesine tercüme edilerek halk tarafından anlaşılır hâle getirilmeye çalışılmıştır. Bu eserler kutsal kitap statüsünde olup bunlara sadık kalmak esastır. İşte bu yüzden yazıcı olan Budist rahipler kâtiplik işini oldukça ciddiye almakta ve imla hususiyetlerine büyük önem vermektedirler. Yapılan bu tercüme vasıtasıyla Eski Uygur Türkçesinin sözvarlığında önemli bir artış meydana gelmiştir. Bu sözvarlığını oluşturan en önemli dil öğelerinden birini de tekrar grupları oluşturmaktadır. Tercümesi yapılan eserlerdeki sözcüklerin tam karşılığının verilemediği durumlarda art arda bazı kavramların kullanılarak anlamı daha anlaşılır ve açık hâle getirme ve pekiştirme çalışmalarının neticesinde pek çok tekrar grubu yapısı meydana gelmiştir.

Doğan Aksan, her dilde görülen ve adları her ne kadar eş anlamlı olarak ifade edilse de anlam itibarıyla birbirinin aynısını yansıtmayan sözcükler arasında, kimi zaman büyük kimi zaman da küçük anlam farklılıklarının olduğunu söylemektedir. Aksan, hiçbir dilde

2 İkileme teriminin adlandırılması sorunu için bkz. Temel, 2014, s. 111-131.

birbiriyle aynı anlama gelen birden fazla müstakil sözcüğün bulunmadığını, aynı anlama gelebilecek sözcüklerin de aslında ayrı köklerden gelip birtakım semantik değişimlere uğramaları sonucunda anlamca birbirlerine yaklaşmış olduklarını ifade etmektedir. Yani tam eş anlamlılık durumunun oluşabilmesi için bu sözcüklerin en az 700 ya da 1200 yıldan beri biçim ve anlam yönünden çok az değişime uğramış olmaları gerekmektedir (Aksan, 1975, s. 531-542; Aksan, 2000, s. 190). *Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi*’nde tespit ettiğimiz yakın anlamlı tekrar gruplarındaki sözcüklerin çoğu gerçek anlamları ile kullanılırken bir kısmı kendi gerçek anlamının dışındaki mecaz anlamlarıyla kullanılmış bir kısmı ise gerçek anlamına yakın yan anlamları ile kullanılarak yan yana yer aldığı diğer sözcüklerle, o tekrar grubunun müstakil olarak vermek istediği anlamı karşılamaya katkıda bulunmuştur. O yüzden *Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi*’nde tespit ettiğimiz tekrar gruplarından zıt anlamlı, aynı sözcüklerin tekrarından oluşan ve hendiadyoinler dışındaki sözcük öbeklerini eş anlamlı değil, “yakın anlamlı tekrar grubu” altında ele almayı uygun gördük. Hikâyede tespit ettiğimiz yakın anlamlı tekrar gruplarını oluşturan sözcüklerin her biri, karşılık geldiği anlam alanları itibariyle benzer veya yakın olup bütünüyle aynı kavrama işaret etmemektedir.

Hikâyede 29 yakın, 8 hendiadyoin, 2 zıt ve 3 tane de aynı sözcüklerin arka arkaya kullanılması ile kurulmuş toplam 42 farklı tekrar grubu³ tespit edilmiştir. Bu tekrar gruplarını oluşturan sözcüklerin sadece 6 tanesi çekimli fiil kuruluşunda yer almakta, diğer tekrar grupları ise basit ve türemiş sözcüklerden meydana gelmektedir.⁴

1.1. Çekimli Fiil Kuruluşunda Yer Alan Yakın Anlamlı Tekrar Grupları: *ıyla- sıqta-* “ağlamak, sızlamak” (PKP XXX/08-XXXI/01), *al- sök-* “almak, sökmek, koparmak” (PKP L/08), *ögür- sefin-* “neşelenmek, sevinmek” (PKP LIII/02), *ögsirä- tal-* “bilincini yitirmek, bayılmak” (PKP LXI/06), *ult- sıqta-* “inlemek, sızlamak” (PKP LXI/04, LXXVII/03).

1.2. İsim Kuruluşunda Yer Alan Tekrar Grupları

1.2.1. Basit Sözcüklerden Oluşan Yakın Anlamlı Tekrar Grupları: *yoq çırıyay* “yoksul fakir” (PKP V/05, VI/01, XLVIII/01, LXVII/04), *yençü monçuq* “inci boncuk” (PKP VI/08), *kü at* “ün şöhret” (PKP VII/01), *ayı barım* “mal mülk” (PKP VII/06, 09, IX/02, IX/02, XII/06-07), *asaı tusu* “fayda yarar” (PKP XXI/05-06, XXI/01, XXXIV/07, XXXV/04, XLVIII/02-03, XLIX/07), *qut ülüg* “baht, talih” (PKP XXXIII/05, LXIV/01), *taı adınçırı* “harika olağanüstü” (PKP XXXIV/02, LXXI/05), *tüzü tükäti* “tamamen tam olarak” (PKP XXXV/03-04), *irinç yarlıy* “sefil yoksul” (PKP XLVIII/01-02, LXVI/07, LXXI/01, LXXVII/07), *eş tuş* “eş dost” (PKP LIII/04-05), *yüksäk ediz* “yüce değerli” (PKP LXI/05), *ür keç* “uzun zaman geç” (PKP LXII/01), *töz oıyus* “soy sop köken” (PKP LXVII/01), *al çäβiş* “hile oyun” (PKP LXXV/01).

3 Bu toplam değerinin içine tekrerrür eden tekrar grupları dâhil edilmemiştir. Hikâyede, tekrerrür eden kullanımlar dikkate alınırca toplam 62 tekrar grubu tespit edilmiş oluyor.

4 Bu başlık altında sunulan tekrar grupları, aldıkları isim ve fiil çekim ekleri gösterilmeden ve hikâyedeki kullanım önceliklerine dikkat edilerek sıralanmıştır.

1.2.2. Basit Sözcüklerden Oluşan Aynen Tekrar Grupları: *kântü kântü* “kendi kendilerine” (PKP II/06), *adruq adruq* “ayrı ayrı, farklı farklı” (PKP II/07), *öñi öñi* “ayrı ayrı, başka başka” (PKP XIII/01).

1.2.3. Basit Sözcüklerden Oluşan Zıt Anamlı Tekrar Grupları: *ädgü yaßlaq* “iyi kötü” (PKP XXX/02, LXIII/03), *uluş kiçig* “büyük küçük” (PKP LXVII/07-08).

1.2.4. (Sadece Biri veya Her İki) Türemiş Sözcüklerden Oluşan Yakın Anamlı Tekrar Grupları: *sansız tümän* “sayısız on binlerce” (PKP I/05), *qutsuz qoßı* “kutsuz bahtsız şanssız” (PKP LIV/01), *adasız tudasız* “tehlikesiz engelsiz” (PKP XXXIII/06), *torçı tuzaqçı* “avcı” (PKP I/08), *yerçi sußçı* “kılavuz rehber” (PKP XXXII/04, 06), *yolçı yerçi* “kılavuz rehber” (PKP XL/08); *buşuşluş qadyuluş* “kaygılı endişeli” (PKP III/08), *atlış yüzlüş* “ünlü şöhretli ileri gelen” (PKP XII/04, XX/03), *ülüglüş qutluş* “talihli kısmetli kutlu” (PKP XXI/04); *tatılyş soyançış* “iyi hoş” (PKP XLVI/04).

1.3. Hendiadyoin Grupları

Bir önceki b alt başlığında sıralanan, yakın ve zıt anlamlı ile aynı sözcüklerin tekrarıyla kurulan tekrar gruplarının dışında, hikâyede yakın veya zıt anlamlı en az iki sözcüğün bir araya gelerek tek bir kavramı karşıladığı sözcük öbekleri de yer almaktadır. Bu çalışmada, söz konusu sözcük öbekleri hendiadyoin başlığı altında değerlendirilmiştir. Evá Kincses Nagy, hendiadyoini eş veya zıt anlamlı en az iki veya üç sözcüğün tek bir anlama karşılık gelerek oluşturduğu birleşik deyimler olarak yorumlarken (Nagy, 2004, s. 1125-1134) Saadet Çağatay aynı, yakın ve zıt anlamlı iki sözcüğün tek bir sözcük gibi anlam ifade etmesi şeklinde açıklamaktadır. Çağatay eş anlamlı sözcüklerden kurulu hendiadyoinleri sinonim, zıt anlamlı sözcüklerden kurulu hendiadyoinleri de antonime başlıkları altında incelemektedir. Çağatay, Evá Kincses Nagy'den farklı olarak, aynı kavram alanına sahip en az iki sözcüğün de (*kuş kuzgun* “kuş cinsleri”, *aş içkü* “yemek içmek”, *yek içkek* “periler cinler” vb.) hendiadyoin oluşturabileceğini söylemektedir (Çağatay, 1978, s. 29-66).

Bu hikâyede hendiadyoin olarak kullanıldığını tespit ettiğimiz 8 ayrı tekrar grubu yer almaktadır.

1.3.1. Farklı Anamlardaki Sözcüklerden Oluşan Hendiadyoinler:

Hikâyede aynı kavram alanına sahip fakat her biri farklı anlamlara karşılık gelen iki sözcüğün birbiri ardınca kullanılması ile meydana gelen 3 farklı hendiadyoin grubu tespit edilmiştir:

“Anne (mother)” anlamındaki *ög* (Clauson, 1972, s. 99) ile “baba (father)” anlamındaki *qay* (Clauson, 1972, s. 630) sözcükleri art arda kullanıldıklarında “ebeveyn” kavramına karşılık gelen *ög qay* (PKP XI/03, 05, 08, XX/02, 05, XXVIII/08, LVI/06-07), “kara parçası, toprak (ground, earth ‘as opposed to sky’)” anlamındaki *yer* (Clauson, 1972, s. 954) ile “gökyüzü (physical sky, heaven)” anlamındaki *täñri* (Clauson, 1972, s. 523) sözcükleri

birbirlerinin tam zıttı anlamlara sahip olmalarına rağmen art arda kullanıldıklarında “yeryüzü” kavramına karşılık gelen *yer tūgri* (PKP V/08)⁵, “kara parçası, toprak” anlamındaki *yer* ile “su” anlamındaki *suß* sözcükleri art arda kullanıldıklarında “yeryüzü (territory)” (Clauson, 1972, s. 783) kavramına karşılık gelen *yer suß* (PKP XLIV/01, LIX/01) hendiadyoin gruplarını oluşturmaktadırlar.

1.3.2 Yakın Anlamlardaki Sözcüklerden Oluşan Hendiadyoinler:

Hikâyede birbiri ardınca kullanılan ve aynı kavram alanlarına sahip fakat ne eş ne de zıt anlamlara karşılık gelen bazı sözcükler yer almaktadır. Bu sözcüklerin beraber kullanıldıkları zaman birbirlerinin tamamlayıcısı oldukları ve kendi müstakil anlamlarının dışındaki ama yine aynı kavram alanındaki tek bir sözcüğe işaret ettikleri dikkati çekmektedir. Bu makalede söz konusu sözcük öbekleri de hendiadyoin grupları altında ele alınmıştır:

Ayrı ayrı “satış” anlamındaki *satıy* ve *yuluıy* (Clauson, 1972, s. 799, 925) sözcükleri “ticaret (commerce)” kavramına karşılık gelen *satıy yuluıy* (PKP XIII/07-XIV/01), “hizmet, tapma” anlamlarındaki *tapay* (Clauson, 1972, s. 437) ile “sadakat, boyun eğme, itaat” anlamlarındaki *uduıy* (Clauson, 1972, s. 47) sözcükleri “hizmet” kavramına karşılık gelen *tapay uduıy* (PKP L/04-05), sayı adı olarak “bin” ve “on bin” anlamlarındaki *min* ve *tümän* (PKP XIII/05) sözcükleri “sayısı belli olmayan fakat adet olarak fazla olanı işaret eden, sayısız” kavramına karşılık gelen *min tümän*, “istirham” anlamındaki *ötüg* (Clauson, 1972, s. 51) ile “tafsilatlı söz, mesaj içerikli bir anlatı” anlamlarındaki *sav* (Clauson, 1972, s. 782) sözcükleri “rica” kavramına karşılık gelen *ötüg sav* (XV/07), orijinal anlamı “deniz” olan ve daha sonra “daha geniş bir su kütlesi” anlamında kullanılan *taluy* (Clauson, 1972, s. 502) ile “nehir” anlamındaki *ögüz* (Clauson, 1972, s. 119) sözcükleri “okyanus” kavramına karşılık gelen *taluy ögüz* (PKP XIV/04, XV/03, 05, XXXII/02, XXXI/03, LII/04) ve son olarak “salim, sağlam” anlamlarındaki *esän* (Clauson, 1972, s. 248) ile “mükemmel, kusursuz” anlamlarındaki *tükäl* (Clauson, 1972, s. 481) sözcükleri “sağ salim” kavramına karşılık gelen *esen түkäl* (PKP XXII/06, XXIV/03, XXV/06, XL/05, LII/07) hendiadyoin gruplarını oluşturmaktadır.

1.4. Tekrar Grubu Dışında Kalan Öbekler

Çoğu çalışmada tekrar grubu olarak tanımlanan fakat bizim tekrar grubu olarak değerlendirmeyi uygun görmediğimiz ve bu hikâyede de tespit ettiğimiz bir sözcük öbeği bulunmaktadır: *uluş bodun* (PKP III/06, LXII/02, LXXI/02).

Hikâyede geçen *uluş bodun* yapısı, sözcük öbeği olarak “ülke(nin) halkı, milleti” anlamına karşılık gelmektedir. Bugün Türkiye Türkçesinde anlam değişimine uğrayarak “millet” anlamına karşılık gelen *uluş* sözcüğü 10. yüzyılda Eski Uygur Türkçesinde “ülke” anlamında kullanılmakta (Clauson, 1972, s. 152) ve bu hikâyede kuruluş itibariyle “ülkenin milleti, halkı” anlamı ile isim tamlaması özelliği göstermektedir:

5 Hamilton neşrinde “yer gök” olarak anlamlandırılmıştır.

ulus bodun alqu...qoıbradı... (PKP LXXI/02-03) “(Bu) ¼lke halkının tamamı (oraya) koıtu.”

Hikâyede tekrar grubu Şeklinde birlikte kullanılan, yakın anlamlara karıılık gelen fakat aralarına veya arkalarına, bazı kelimelerin eklenmesiyle tekrar grubu olma vasfını yitiren birtakım sözcükler de yer almaktadır. Bu tür sözcükler sadece bir diğer sözcüğün işaret ettiği anlama destek olması maksadıyla kullanılmış olup tekrar grubu kuruluşuna sahip değillerdir: *ozalım qurtulmaq* (yol-qa tãginãlim) “kaçalım, kurtuluş yoluna eriőelim, ulaőalım” (PKP LII/01-02), *vılaőtı* (ötrü) *sıqtaştı-lar* “ağlaştılar, sonra hıçkırarak feryat ettiler” (PKP LIII/01), (alqu) *yoqadı* (alqu) *ölti-lãr* “hepsi yok oldu, hepsi öldü” (PKP LIV/02-03), *elitãy men* (sizni bodunqa) *tãgürgãy* “götüreceğim, sizi halkınıza ulaőtıracađım” (PKP LX/02-03).

2. Kavram Öbekleri

Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi'nde yer alan yakın ve zıt anlamlı tekrar grupları ile hendiadyoin öbekleri dışında tekrar grubu gibi art arda sıralanarak bir arada kullanılan fakat aralarında ne yakın veya zıt ne de hendiadyoin öbekleri gibi benzer kavram alanlarına sahip olup birleőtiklerinde müstakil bir kavrama karıılık gelen bir anlam ilişkisi bulunan bazı sözcük öbekleri tespit edilmiştir. Bu sözcükler birbirleriyle iliőkili bir anlama sahiplerdir fakat aynı kavram (anlam) alanının farklı iki müstakil unsurunu temsil etmektedirler. Birbirlerinden tamamen bağımsız olmayan, karıılık geldikleri anlamlar itibariyle aynı kavram haritasının birer üyesi olan, ayrı ayrı farklı anlamlara sahip olan fakat hendiadyoin gruplarındaki gibi bir arada kullanıldıkları zaman tek bir kavrama karıılık gelmeyen bu sözcüklerin oluşturduğu gruplar “kavram öbeği” adı altında değerlendirilmiştir. Çoğu araőtırmada eş veya yakın anlamlı tekrar grubu olarak ele alınan bu tür sözcük öbeklerinin tekrar grubu olarak incelenebilmesi için aralarında tanımlanabilen, mutlak bir anlam iliőkisinin (yakın, zıt) olması gerekmektedir. Bu tür sözcük öbekleri ise aynı anlam dairesinin içinde olmalarına rağmen ayrı ayrı müstakil anlamlara sahiplerdir.

Bu hikâyede, ad türünde 17, çekimli fiil ve fiilimsi türünde ise 3 olmak üzere toplam 20 farklı kavram öbeği tespit edilmiştir:⁶

2.1. Ad Türünde Karıımıza Çıkan Kavram Öbekleri

2.1.1. Kavram Alanı “Hayvanlar Álemi” Olan Sözcük Öbekleri: *quş quzyun* (PKP I/03, LXXV/03), *qoy lazyın* “koyun, domuz” (PKP III/01), *yunt ud* “at, sığır” (PKP III/01), *qoy yılqı* “koyun, at” (PKP XIII/06), *lö yılan* “ejderha, yılan” (PKP XXXIX/06):

Kavram alanı “hayvanlar” olan ve her biri farklı bir hayvan türüne karıılık gelen bu kavram öbekleri arasında *quş quzyun* kullanımı dikkati çekmektedir. Burada uçucu hayvanların

6 *Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi*'nden alıntılanan cümlelerin aktarımında Vedat Köken'in çevirisini yaptığı Hamilton'un (2011, s. 11-58) çalıőmasından istifade edilmiőt fakat nihai aktarım tarafımızca yapılmıőtir. Ayrıca bu başlık altında yer verilen kavram öbekleri, kullanım sıklıkları dikkate alınmak suretiyle sıralanmıőtir.

tamamının adı olan “kuş” ile bu kuş türü içinde yer alan ve kargagiller ailesine mensup olan “kuzgun”, bir arada kullanılarak kavram öbeğini oluşturmuşlardır:

... *quş quzğun* qonsa ııııı-ay tartı-ı* men ... (PKP LXXX/03-05) “*Kuşlar* kondukları zaman, ben ipi çekeceğim.”

2.1.2. Kavram Alanı “Niteleme Sıfatı” Olan Sözcük Öbekleri: *bilgä nom* är (PKP XIV/02), *tañ adınçıy* tataıılıy aş içkü/ärdini (PKP XXXIV/01, LXXI/05), *körkle tañ* qızlar (PKP XLII/08-XLIII/01), *uluy küçlüg qutlıy* bodısaıat-lar (PKP XLV/02), *adruq bägräk* är (PKP LXVI/05):

Hikâyede erkek (*är*), kız (*qız*), yiyecek ve içecek (*aş içkü*), mücevher (*ärdini*) ile Bodhisattva’yı (*Bodısaıat*) çeşitli yönlerden nitelemek amacıyla art arda kullanılan bu sözcük öbeklerini oluşturan her bir kavram, kendi anlam dünyasında farklı ifadelerle karşılık gelmektedir. Bu sözcüklerin ayrı ayrı ortak tarafı kendisinden sonra gelen isimleri aynı yönlerden niteleme vasfına sahip olmalarıdır; *bilge ve yasa bilir* bir adam, farklı ve olağanüstü lezzetli yiyecek ve içecek/mücevher, *güzel ve olağanüstü, harika* kızlar, *büyük, güçlü ve kutlu* Bodhisattvalar, *farklı ve asil* bir adam. Görüldüğü üzere kavram öbeğinde yer alan sözcükler ne birbirleri yerine kullanılabilecek eş veya yakın ne de birbirlerinin tam tersi kavramlara karşılık gelecek zıt bir anlam ilişkisine sahiptirler. Sadece aynı kavram alanına hitap eden bu sözcüklerin her biri farklı müstakil anlamları ile nitelik bildirme özelliği taşımaktadır.

2.1.3. Kavram Alanı Devlet Olan Sözcük Öbekleri: *ınanç buyruq* (PKP VIII/07), *el törü* (PKP IX/01, 03):

“Güvenmek” anlamındaki *ına-* fiil kökünden, üzerine aldığı *-nç* fiilden isim yapım eki ile “güvenilir, sağlam (*reliance, trust, reliable, trustworthy*)” (Clauson, 1972, s. 187) anlamlarına karşılık gelen *ınanç* sözcüğü meydana gelmiştir. Hikâyede bu sözcük “vekil” anlamıyla karşımıza çıkmaktadır. Vekil statüsüne sahip bir insanın sözüne ve kendisine güvenilir olunması gerekmektedir. O yüzden bu hikâyede *ınanç* sözcüğünün “kendisine güvenilir, vekil” anlamına karşılık gelecek şekilde kullanıldığına tanık oluyoruz. *Buyur-* (*commanded to the something*) fiil kökünden gelen *buyruq* (Clauson, 1972, s. 387) sözcüğü ise bu hikâyede, “kendisine emredilen” anlamında ve vekilden daha alt kademede yer alan “memur”a karşılık gelecek şekilde kullanılmaktadır. Hiyerarşik olarak birbirinden farklı makamlara işaret eden *ınanç* ve *buyruq* sözcükleri art arda kullanılarak kavram öbeğini oluşturmuşlardır. Bu sözcüklerin ikisi de ayrı ayrı farklı anlamlara karşılık gelmektedir. Aralarında tanımlanabilir belirli bir yakın veya zıt bir anlam ilişkisi bulunmayan bu sözcükler, sadece karşılık geldikleri anlamlar çerçevesinde ortak kavram alanlarına sahiptirler ve bu kavram dünyasının birer temsilcisi niteliğindedirler. Hikâyede de imza atma yetkisine sahip olan ve memurdan daha üst kademede yer alan *ınanç* önce, *buyruq* da ondan sonra getirilerek *ınanç buyruq* şeklinde kullanılmış olan bu sözcük grubu, kavram öbekleri altında değerlendirilmiştir:

ol ödün *manç*-ları *buyruq*-ları eşidip qanqa inçä tep ötünti-lär (PKP VIII/07-08-IX/01) “O zaman *vekilleri memurları* işitip hana şöylece deyip arz ettiler.”

Çoğunlukla birlikte kullanılan ve daha önce de VIII. yüzyılda Orhun Âbideleri’nde sıklıkla yer almış olan bir diğer kavram öbeği “devlet, yasa (düzen)” anlamındaki *il törü*’dür (Clauson, 1972, s. 121, 531). Devletin bekası ancak yasa ile mümkün olmaktadır. Bu kavram öbeğinin sıklıkla karşımıza çıkıyor olması, devlet mekanizmasının kurumsallaştığını ve yasasız devletin düşünülemediğini göstermektedir. Bu kavram öbeğinin 10. yüzyıl Eski Uygur Türkçesi metninde tekrar karşımıza çıkıyor olması, Türklerde yasayla birlikte var olan devlet geleneğinin VIII. yüzyıldan beri aynı şekilde devam ettiğini ortaya koymaktadır. “Yasa” anlamındaki “törü” sözcüğü bugün son sesi ünlü düzleşmesine uğramış olarak “töre” şeklinde ve anlam değişimini geçirerek “gelenek, görenek” için kullanılmaktadır:

Täñrim *elig törüg* ayı barım tutar ayı barım alqınsar *el törü* näçük tutar biz täñrim (PKP IX/01-03) “Efendim memleketi düzeni hazine (ayakta) tutar hazine yok olursa (biterse, tükenirse) memleketi düzeni nasıl (ayakta) tutarız efendim?”

2.1.4. Kavram Alanı “Yiyecek-İçecek” Olan Sözcük Öbekleri: *aş suβ* “yiyecek, su” (PKP XXVIII/03, LXXV/07), *aş içkü* “yiyecek, içecek” (PKP LXXI/06):

beş yüz äran-niñ *aşı suβı* kölüki taqı ne kargäkini alqu tüketi berip uzatıp öntürdi (PKP XXVIII/02-06) “Beş yüz kişinin *yiyeceği, suyu* ve yük hayvanını ve daha ne gerekiyorsa hepsini eksiksiz olarak verip (onları) yolcu etti, uğurladı.”

küniñä tañ adınçıy tatabıyır *aş içkü* kälürüp tapınur-lar erti. (PKP LXXI/06-08) “Her gün olağanüstü farklı lezzetli *yiyecek* (ve) *içecek* getirip (ona) saygı gösteriyorlardı.”

2.1.5. Kavram Alanı “Cümle Başı Edatı” Olan Sözcük Öbeği: *taqı yemä* (PKP II/05, 08):

Hikâyede yer alan ve tekrar grubu olarak incelemediğimiz sözcük öbeklerinden ikincisi *taqı yemä*’dir. Türk dilinin tarihî dönemlerinde “ve, ayrıca, da/de” anlamlarına karşılık gelen *taqı* (Clauson, 1972, s. 466) ile *yemä* (Clauson, 1972, s. 934) sözcüklerinin ikisi de cümle başı edatı fonksiyonunda kullanılmaktadır. Bu hikâyede, iki farklı yerde kullanılan *taqı* sözcüğünün “ve” anlamı ile sıralama, *yemä* sözcüğünün ise “ayrıca” anlamı ile “kuvvetlendirme” fonksiyonu ile yer aldığını görüyoruz. Edat fonksiyonundaki bu iki sözcük, ayrı ayrı müstakil anlamlara ve görevlere karşılık gelmekte olup birbirleri yerine kullanılamazlar. Biri cümleden çıkarıldığında diğeri onun yaptığı işi, görevi yerine getiremez. Aynı kavram alanının temsilcileri olan bu iki sözcük, işaret ettikleri anlamlar (ne zıt ne de yakın) ve yükledikleri görevler itibarıyla farklılık gösterdiği için tekrar grubu altında değil *kavram öbeği* şeklinde değerlendirilmiştir:

... *taqı yemä* adruq uzlar kântü kântü uz işin işläyür... adruq adruq ämgäk ämgä ämgänür *taqı yemä* kördi ämäri tınlıy-lar... (PKP II/05-08) “*Ve ayrıca* diğer zanaatçılar kendi

kendilerine, kendi işlerini yapıyorlar. Onlar, ayrı ayrı her türlü sıkıntıyı çekmektedirler. *Ve ayrıca* gördü (ki) pek çok kişi...”

2.1.6. Kavram Alanı “Aile” Olan Sözcük Öbeği: *oğul* kız “oğlan kız” (PKP XI/06):

qayu kişi ög qaç köğlin bert-sär ol tınlıy tamuluq bolur *oğul qızqa* sanmaz men amtı... (PKP XI/05-07) “Hangi kişi anne babasının gönlünü kırarsa, o kişi cehennemlik olur, oğul ya da kız sayılmaz.”

2.1.7 Kavram Alanı “Vücutun Uzuvarları” Olan Sözcük Öbeği: *el adaq* “el ayak” (PKP LXIII/06):

elgin adaqın bā[r]klöp* qınlıqta urdı-lar. (PKP LXIII/05-06) “(Kötü düşünceli prensin) *elini ayağını* bağlayıp zindana attılar.

2.1.8. Kavram Alanı “Giyecek” Olan Sözcük Öbekleri: *ton ütük* “elbise, ayakkabı” (PKP LXXVI/01):

tonu ütükü qopı tükäti qıltı. (PKP LXXVI/01-02) “*Elbise, ayakkabı* (ne gerekiyorsa) eksiksiz olarak temin etti.”

Çekimli Fiil ve Fiilimsi Türünde Karşımıza Çıkan Kavram Öbekleri

Hikâyede tespit ettiğimiz ve her biri farklı anlamlara karşılık gelen ve fiil kökünden türemiş olan sözcüklerin meydana getirdiği kavram öbekleri şunlardır:

Kavram alanı “insana ait olumsuz duygu ve davranış” olan sözcük öbekleri: *alqın-ufat* “bitse/tükense, ufalsa” (PKP VII/09), *busan-ıyla-* “üzüldü/kederlendi, ağladı” (PKP LIV/04, LXII/04), *ög-sirä- tal-* “bilincini yitirdi, bayıldı” (PKP LXI/06):

Ötrü tegin artırju *busantı ıyladı* (PKP LIV/03-04) “Sonra Prens çok *kederlendi, ağladı.*”

Ayı barım *alqın-sar ufatsar* yazuqqa tüşä täğınmägäy ertimiz täñrim (PKP VII/09-VIII/01-02) “Mal mülk *bitse ufalsa* hataya düşmeyiz efendim”

yüksäk* ediz orunluqtın qodı öz kämışti *ög-sirädi talı* ölüğ täğ qamılı tüşti. (PKP LXI/05-07) “Yüksek ve değerli tahtından kendini aşağı attı; *bilincini yitirdi, bayıldı*, ölü gibi boylu boyunca yere düştü.”

3. Benzetmeler

İki farklı canlı veya cansız varlık ve nesnelere arasında çeşitli yönlerden kurulan benzetme ilgisine “benzetme sanatı” (teşbih) adı verilir. Anlatımı güçlendiren bu anlatım sanatı, “kendisine benzetilen”, “benzeyen”, “benzetme edatı” ve “benzetme yönü” olmak üzere 4 farklı öğeden oluşmaktadır. Benzetme sanatının yapılabilmesi için bu dört öğenin de aynı anda kullanılması gerekmemekte olup benzeyen veya kendisine benzetilen unsurdan en çok biri ile bir benzetme edatı veya ekinin kullanılması yeterli olmaktadır.

Orhun Âbideleri’ni incelediğimizde benzetme sanatının daha çok isim hâl eklerinden eşitlik eki (Gabain 1988, s. 65) olan fakat benzetme fonksiyonunda yer alan -çA⁷ eki ve sonrasında *teg*⁸ son çekim edatı ile kurulduğuna tanık oluruz.

Eski Uygur Türkçesi metni olan bu hikâyede toplam 12 örneğini tespit ettiğimiz benzetme ilgisinin 8 cümlede *täg* çekim edatı ve 4 cümlede -çA isimden isim yapım eki ile kurulduğunu görürüz.

Söz konusu cümlelerde benzetme ilgisini kuran bu benzetme unsurlarından sadece iki tanesi sıfat (PKP XXVI/02-03) geri kalanı ise zarf fonksiyonunda kullanılmaktadır:

Hikâyede en dikkat çeken benzetme, *ayadaqı yençü monçuq täg* ifadesidir. İyi Düşünceli Prens babasına kendisini sevip sevmediğini sorması üzerine babası han, oğluna duyduğu sevgiyi “Sevgili yavrum ben seni *avucumun içindeki iki inci tanesi gibi* ...severim.” şeklinde anlatmıştır. Çin kültüründe, bir çocuğa duyulan sevgi, avuç içinde yer alan inci boncuk kadar değerli bir madenle eş değer tutularak ve bu madenin sahip olduğu kıymetle benzerlik kurularak dile getirilmiştir (Azılı, Tulum, 2015, s. 64).

amraq ögüküm seni inçä seřär men *ayadaqı yençü monçuq täg* közdäki köñülçä berdi. (PKP VI/06-08/VII01) “Sevgili yavrucuğum seni o kadar severim ki *avuç içindeki iki inci boncuk gibi* gözdeki ...gönlünce verdi.”

Hikâyede tespit edilen diğer benzetme örnekleri şunlardır:

täñrim nä muñ taq* boltı kim antay *täñri täg ärdini täg* ögükünjüzni ölüm yerinä idur siz (PKP XXVI/01-04) “Haşmetlim, nasıl bir dert, tasa oldu da böyle *gökyüzü gibi, mücevher gibi* sevgili yavrunuzu ölüm yerine gönderiyorsunuz?”

ol ödün ol beş yüz qoltıuçılar bu saşay eşidip uldı-lar sıqtadı-lar qaltı *buzayusın entürmiş *iñäk täg* ulıy inçä täp ötünti-lär (PKP LXXVII/01-06) “O zaman, o beş yüz dilenci, bu sözü işitip uludular, sızlandılar, *buzayınsını arayan inek gibi* böğürüp şöyle arz ettiler.”

...ög-sirädi taltı *ölüg täg* qamılı tüşti (PKP LXI/06/07) “...bilincini yitirdi, bayıldı, *ölü gibi* boylu boyunca yere düştü.”

aşu tını iraqın* ançulayu közünür...qaltı* lenxua sayu tütün *tütür-çä* ol ersär ol ersär. (PKP XXXVIII/04-07) “Onların zehirli nefesi uzaktan, sanki her bir lotus çiçeğı *duman çıkartıyormuş* gibi görünür.”

7 Orhun Âbideleri’nde -ça eki ile kurulan 11 farklı (tekrarsız) benzetme ilgisi tespit edilmiştir: [Kanı]ij *ögüzçe* yügürti. Süjüükü *tağça* yatdı. (BK D/20) “Kanın *nehir gibi* aktı. Kemiğın *dağ gibi* yattı.” (Ergin, 2011, s. 40-41).

8 Orhun Âbideleri’nde *teg* son çekim edatı ile kurulan 6 farklı (tekrarsız) benzetme ilgisi tespit edilmiştir: Tejri küç birtük üçün kaıjım kağan süsi *böri teg* ermiş, yağısı *köny teg* ermiş (KT D/12) “Tanrı kuvvet verdiği için babam kağanın askeri *kurt gibi* imiş, düşmanı *koyun gibi* imiş.” (Ergin, 2011, s. 12-13).

ogru kâlip ekki közümin tağlarü sançtı tep ırladı ... sıqtadı *balıqça* aynayu.. (PKP LVIII/05-07)
 “‘Hırsızlar gelip, iki gözümü oyup kör ettiler’ diye ağladı, *balık gibi* debelenerek hıçkırdı.”

Hikâyede *täg* (XXVI/02, LXXVIII/04, A/14) çekim edatı ve *-ça* (A/02) ekinin kendisinden önce gelen ve “o” zamirinin eskicil biçimi olan “a” zamirine eklenmek suretiyle müstakil bir sözcük şeklinde karşımıza çıkan toplam 4 örnek kullanımı da bulunmaktadır:

nâçük *antay* çulbu saß ayzıñızta önär (PKP A/14) “Nasıl *onun gibi* hakaret edici bir söz ağzınızdan çıkar?”

ärkä yaztım yañıltım ersär közüñüz *ança* añ (añ) bolzun (PKP A/02) “...Eğer [bir?] adama karşı hata etmiş, yanılmışsam, gözleriniz (her zaman) *bunun gibi* güçsüz olsun.”⁹

4. Metaforlar (Deyim Aktarmaları)

Eski Yunancada “öte, sonra” anlamlarındaki *meta* (μετά) ile “taşımak, nakletmek” anlamlarındaki *pherein* sözcüklerinin birleşiminden oluşan *metapherein* ~*metaphora* (μετάφορα) kavramı, sözlük anlamı itibariyle “bir şeyi bir başka şeyle veya o şey aracılığıyla anlatmak, anlamak” şeklinde tanımlanabilir (Sinanoğlu, 1953, s. 177; Tuncay, 1994, s. 465; Tuncay, 2000, s. 501). Türk edebiyatında bu anlatım sanatı; *teşbih* (Bayrav, 1969, s. 173), *istiare* (Bilgegil, 1989, s. 154; Dilçin, 1997, s. 127), *eğretileme* (Gencan, 1979, s. 543; Tarlan, 1947, s. 65-68; Ağakay, 1949, s. III), *deyim aktarması* (Aksan, 2000, s. 183-185; Üçok, 2004, s. 93) gibi terimlerle karşılanmaktadır.

George Lakoff ve Mark Johanson, metaforu “kavramsal metafor teorisi” adı altında ve bir sözcüğün başka bir sözcük aracılığıyla anlaşılması değil sözcüğün yansıttığı kavram alanının başka bir kavram alanıyla algılanma biçimi olarak izah etmektedir (1980, s. 4-5).

Doğan Aksan, deyim aktarması olarak aktardığı metaforları, sözcüğün karşılık geldiği yani *gösterilen*’i olan kavramla bir başka kavram arasında çeşitli yönlerden kurulan benzetme ilişkisi ile o sözcüğü o kavrama aktarma eğilimi sonucunda oluşan bir dil olayı olarak açıklamaktadır (2000, s. 183).

Eski zamandan beri metafor ile benzetme arasındaki ilişki, gösterdikleri yakınlık ve farklılıklar çerçevesinde tartışılmalı ve bu konuyla ilgili değişik fikirler ortaya konulmuştur. Kimi araştırmacı bu iki terimi birbiri yerine kullanırken kimi araştırmacı metaforları, “kısaltılmış benzetme” altında benzetmenin bir çeşidi, kimi araştırmacı da “benzetmenin gelişmiş şekli” olarak incelemiştir (Kemal Yunusoğlu, 2016, s. 43). Bu makalede metafor ile benzetme terimlerinin, aynı fonksiyonlara sahip olsalar da bu görevi yerine getirme esnasında birbirlerinden farklı yolları tercih etmeleri bakımından iki ayrı sanat türü başlığında incelenmesi uygun görülmüştür. Öte yandan iki anlatım yönteminin de temel mantığı, söz konusu bağlamlarda benzetme ilişkisi inşa etmektir.

9 *ança* zamirinin *inçä* şekliyle geçtiği diğer cümlelerde ise benzetme fonksiyonu ile kullanılmadığı tespit edilmiştir.

Metafor, bir kavramla ilgili bir özelliği, durumu veya olayı başka bir kavram üzerinden söyleme şeklidir ve bu düşünce biçiminin temel aracıdır. Metafor, insanın dünyayı algılamasına, sahip olduğu sosyal ve kültürel yaşantılarına bağlı olarak çeşitlilik gösteren sanatlı bir anlatım türüdür. Metafor, benzetmeden farklı olarak herhangi bir edata veya eke ihtiyaç duymadan sadece gerçek anlamının dışındaki mecaz veya yan anlamlarla kullanılan ve kendisine benzetilen veya benzeyen unsurlardan en az birine karşılık gelen sözcüklerle yapılan edebî bir anlatım çeşididir. Benzetmede sözcükler arasında bir benzerlik ilgisi kurulurken metaforda kavram (içerik) alanları arasında bir benzerlik ilgisi kurulmaktadır. Benzetmede sözcükler arasında kurulan benzerlik ilgisi hem şekil hem de içerik olarak çözümlenebilir konumda iken metaforda somutlaştırılarak anlatılan kavramların karşılık geldiği duygu veya düşünce hemen fark edilmeyebilir. Zihin dünyasında karşılık bulan bu metaforik kodlar, düşünce alanında uygun bir kavramla eşleşemezse herhangi bir dil verisine ulaşamaz.

Türk dilinin ilk yazılı belgelerinden itibaren takip edebildiğimiz bu metaforlu anlatım sanatını, Eski Uygur Türkçesi metinlerinde de görebiliyoruz. Yunusoğlu, Eski Türk edebiyatında hangi remizlerin hangi mefhumlarla kullanılacağını bilip belli söz şablonlarının yer aldığını, Eski Uygur Türkçesi metinlerinde ise kullanılan metaforların hepsinin özgün olduğunu ve belli bir kalıptan çıkma yapılar olmadığını ifade etmektedir (2016, s. 66-67). Dolayısıyla Eski Uygur metinlerinde içinde bulunan kültür çevresinin de etkisi ile birbirinden farklı mefhumların yer aldığını görürüz.

Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi'nde metafor olarak kullanıldığını tespit ettiğimiz toplam 17 farklı sözcük yer almaktadır. Hikâyedeki kullanım sıralarına göre incelenen metaforlar şunlardır:

▪ Hikâyede kullanılan en dikkat çekici metaforlardan biri “adruq adruq **ümgäk ümgänür**. (PKP II/07)” cümlesinde geçen “emek ve eziyet çekmek” anlamındaki **ümgäk ümgän-** sözcük öbeğidir. Budizm öğretisinin en eski esaslarından biri *Dört Asli Gerçek Teorisi (tört kirtü nom, tört köni nom)*'dir. Bu teoriye göre hayat bir ıstıraptan ibarettir ve her canlı varlık kaçınılmaz bir şekilde acı çekmeye mahkûmdur. İstırap çekmek apayrı bir seviyededir. (Barutçu Özönder, 1996, s. 373-374). Eğer bu dünyada eziyet çekerseniz öbür dünyada rahat edersiniz anlayışı vardır. Nirvana'ya ulaşmak isterseniz türlü fedakârlıklar yapmak zorundasınızdır. Bu cümlede de **ümgäk ümgän-** ile Budist felsefesinin özünü teşkil eden ve Budizm öğretisinde bilinmesi ve ona göre hareket edilmesi gereken “dört hakikat” kastedilmektedir. 1. İstırap (*emgek*), 2. İstırapın husûle gelmesi (*emgek toğmak, emgenmek, emgeklig ermek*), 3. İstırapın kalkması (*emgek öçmek, emgek kitermek, emgeksiz ermek*), 4. İstıraptan kurtulma yolu (*emgektin ozğu kurtulğu yol*). Dünyadaki ıstıraptan kurtulmak için de Burkan talimatında bazı yollar gösterilmiştir: 1. İman etmek, 2. Bazı ahlâki kurallara uymak (canlıları öldürmemek, yalan söylememek, iftira atmamak vs.), 3. İstiğrak (dünyanın hakiki olmayan ve aldatıcı tezahürlerinden uzak olmak), 4. Hikmet, marifet, idrak (tasavvurların hikmet yolu ile ayırt edilmesi) (Arat, 1942, s. 58). Dört asil gerçeği bilmek, duymak ve

buna göre hareket etmek, insanı kurtuluşa götüren yolda çeşitli mertebelere ulaştırır (Barutçu Özönder, 1996, s. 375).

▪ Hikâyedeki bir diğer dikkat çekici metafor kullanımı “...yunt ud çoqar qoy layzın ulatı* tınlıy-larıy ölürür tãrisin soy(=r?)ar **qan ögüz akıtar** (PKP III/03-04)” cümlesinde geçen *qan ögüz akıt-* ifadesidir. İyi düşünceli prens, ülkedeki insanların çoğunun geçimlerini sağlamak için at ve öküz kestiklerini, koyun, domuz ve diğer canlıları öldürüp onların derisini yüzdüklerini söylemektedir. Öldürülen ve derisi yüzülen bu hayvanlardan akan kanlar ırmaklar gibi coşkulu, gürül gürül ve dolu dolu akmaktadır. Halk da bu etleri ve akan kanı satarak geçimini sağlamaktadır. İşte kanın akışı, ırmağın, büyük akarsuyun coşkulu, kesintisiz, aralıksız akışına benzetilerek metafor yapılmıştır.

▪ tãñrim **aylıq quruy bor(=l?)qalur** (PKP VII/08-09): Bu cümlede hazinenin kurumakta olduğu söylenirken, gerçek anlamda bir kurumadan, suyun çekilip ıslaklığın kaybolmasından değil hazinenin içindeki değerli madenlerin, mal ve mülklerin bitmek, tükenmek üzere olduğu anlatılarak metafor yapılmıştır.

▪ qan qazıansar oylı üçün temãz mü **köñülüg berzün** (PKP VIII/04-05): Bu cümlede yer alan *köñülüg ber-* ifadesi gerçek anlamı ile “gönül versin” şeklinde kullanılmamaktadır. Burada babanın oğlunun tüm arzularını yerine getirmek için kazanacağından bahsedilmektedir. Dolayısıyla *köñülüg ber-* ifadesi “arzuları yerine getirmek, istediklerini yapmak, gönlünü hoş etmek” anlamları ile kullanılan hem metaforik bir yapıya sahiptir hem de deyim niteliği taşımaktadır.

▪ Tãñrim elig törüg **ayı barım tutar** (PKP IX/01-02): Bu cümlede *ayı barım tut-* ifadesindeki “ayakta tut-” olarak aktarılan *tut-* fiili, hikâyede “hazinenin devletin ve milletin varlığını idame ettirmesi” anlamı ile metaforlu kullanılmıştır.

▪ qan bodun **qutluy tiliñü qorqup** inçã yarlıyqadı erinç (PKP XI/01-02): Bu cümlede “kutlu, dualı dilinden korkmak” anlamındaki *qutluy tiliñü qorq-* ifadesi, “halkın diline düşeceğinden korkmak, halkın dedikodu yapmasından korkmak” anlamlarında kullanılan hem metaforlu bir yapıdır hem de deyim niteliği taşımaktadır.

▪ taşar qazıanmaq nãñ toluy ögüzkä kirip* **köñül-tãki küsüşin qantur-yalı** saqınsar (PKP XIV/03-06): Bu cümlede “gönüldeki arzuları doyumak” anlamındaki *köñül-tãki küsüşin qantur-* ifadesinde yer alan *qantur-* fiili esas itibarıyla “gönüldeki istek ve hevesleri yerine getirmek, bu arzuları gerçekleştirmek” anlamı ile metaforlu olarak kullanılmıştır.

▪ **suş egrişãlür-ãyür soquşur** (PKP XVIII/01-02): Bu cümlede “suyun fırl fırl dönmesi ve birbirine çarpması” anlamındaki *suş egrişãlür- soquş-* ifadesinde canlı varlıklara ait eylemlerin cansız bir varlığa atfedilerek kişileştirme (teşhis) aracılığıyla metafor yapıldığını görüyoruz.

▪ ...tay-qa tãgsãr siz kök **lenxua bar** körgãy (PKP XXXVIII/01-02): Bu cümlede yer alan

ve “lotus çiçeği (Skr. Padme); nilüfer çiçeği” anlamındaki *lenxua*, Budizm kültürüne ait ve bu kültürde yetişen bir çiçek çeşididir. *Lenxua*’nın bu hikâyede ve aslında genel itibariyle iki metaforlu anlamı söz konusudur: 1. *Lenxua* çiçeği, adını yetiştirdiği ülkenin dilinden almış olup o coğrafya ile özdeşleşmiş bir kültürel modeldir. 2. *Lenxua* çiçeği, karanlık ve çamur dolu göl dibinden su yüzüne doğru açan en güzel çiçeklerden biridir. (Kemal Yunusoğlu, 2016, s. 97-99). Hikâyede de İyi Düşünceli Prens, *çintāmani* adlı mücevhere ulaşmak için koca bir okyanusu aşar ve altın bir dağa ulaşır. O dağda bir sürü lotus çiçeği, o çiçeklerin yanında da zehirli yılanlar vardır. İyi Düşünceli Prens, bu lotus çiçeklerini aşınca Ejderhalar Hanı’nın mücevherli şehrine ve sarayına ulaşabilecektir. Ülkesine ve halkına mutluluk getirecek, ülkesini güneşli ve aydınlık günlere kavuşturacak olan her ne kadar mücevher gibi görünse de aslında o mücevhere ulaşılmasına vesile olan ve gerçek güzelliği, saadeti ve huzuru getiren lotus çiçeğinin kendisidir. İçinde bulunduğu bataklıktan ışığa doğru yükselerek açan lotus çiçeği, Budizm çevresine ait kültürel bir metafordur.

▪ qaçan *burxan qutin* bulsar siz meni titmäñ qutıarıñ (PKP LI/05-07): Bu cümlede Budizmin kurucusu olan Buddha¹⁰ (Tü. Burkan ~ Skr. Buddha), mutluluk veren bir varlık olarak kavramsallaştırılmıştır. Buddha’nın kutuna mazhar olan her kişi, hedefe ulaşmış ve aydınlanmıştır.

▪ siziñä qutuñuzta bu suyluy ät’özdä ozalım *qurtulmaq yol-qa* täginälim (PKP LI/08, LIII/01-02): Buddha’nın kutuna erişen kişi, bu kut sayesinde günahkar bedenden kurtuluş kurtuluş yoluna girmiştir. Söz konusu cümlede geçen *yol* ifadesi, hakikati arayan, bu hakikatin peşinde olan ve huzuru bulmak isteyen kişinin tutunduğu bir çıkıştır.

▪ *elgim atızu** *ayzım yırlayı* öz egidäyin (PKP LXX/01-02): Bu cümlede de insana ait bir özellik insanın uzuvlarına atfedilerek kişileştirme (teşhis) aracılığıyla metafor yapılmıştır. Burada “elim çalar ağzım şarkı söyler” derken aslında şarkıyı söyleyen de çalgı aletini çalan da insanın kendisidir.

▪ *Kün täyri* yaruq közünü kälkä (PKP XXV/ant.): Bu cümlede Buddha, etrafına ışık saçan, etrafını aydınlatan ve onlara doğru yolu gösteren biri olarak “güneş” kavramı ile metaforlaştırılmıştır. Nasıl ki güneş, etrafına saçtığı ışıkla karanlığı yok edip, insanlara yaşam enerjisi dağıtıyorsa aynı şekilde Buddha da her zaman öğretileri ile insanlara doğru yolu gösteren, onları gerçek mutluluğa kavuşturan ve aydınlatandır. Buddha bir güneştir (Kemal Yunusoğlu, 2016, s. 111).

▪ birök yazuqum yoq ersär bir *közünjüz yaruğun* kün körünj (PKP A/03-05): Burada “yaru-” fiili ile “köz” birlikte kullanılarak metaforik bir anlatım yapılmıştır. “Eğer bir günahım, hatam yoksa bir gözünüz parlasın ve güneşi görün.” derken “refaha ulaşmak, rahatlamak, huzura kavuşmak” anlatılmak istenmiştir.

10 Asıl adı Siddharta Gotama’dır. Gerçeği bulup aydınlandığına inanıldığı için kendisine “aydınlanan, uyanan” anlamındaki Buddha lakabı verilmiştir. (Tümer, 1992, s. 352.)

5. Metonimiler (Ad Aktarmaları)

Benzerliklerden yararlanılarak bir varlığın diğeri yoluyla anlama ve anlatılması sanatı metafor olarak tanımlanırken, bir varlığın ona ait, onun bir unsuru olan başka bir varlıkla bağlantı kurularak anlatılması sanatına metonimi adı verilmektedir.

Eski Yunancada “değişme” anlamındaki *meta* (μετά) (Sinanoğlu, 1953, s. 174) ile “isim” anlamındaki *onoma* (ὄνομα) (Sinanoğlu, 1953, s. 201) sözcüklerinden meydana gelen ve “bir varlığa ait herhangi bir durum veya olayın, adı zikredilmeden, aynı kavram alanına ait başka bir varlık aracılığıyla söylenerek ifade edilmesi” ile “ad değişimi” anlamındaki *metonoma* (μετονομάζω) sanatı ortaya çıkar.

Metonimi, metaforun aksine somut gerçeklikler üzerinden ilerlemekte ve dolaylı değil “yakınlık” temeli üzerinden doğrudan bağlantılar kurularak inşa edilmektedir. Metaforda bir varlığa ait özellik, gerçek anlamının dışında yer alan başka bir varlık aracılığıyla “benzerlik” ilişkisi kurularak “mecazi” yolla anlatılırken metonimide iki varlık da gerçek anlamları ile kullanılmakta, sadece biri diğerrinin anlamına karşılık gelecek şekilde “yerine geçerek” ad değişimine yol açmaktadır. Yani metonimide bir varlığın diğerrinin yerine geçecek şekildeki kullanımına imkân verilir. Metonimide bir varlığı temsilen onun bir parçası, bir mekânı temsilen onun bir unsuru, bir olayı temsilen olayın geçtiği yerin adı vs. gibi sınırları daraltılarak çizilmiş kısa ve öz bir anlatım söz konusudur. Jacobson ve Halle’nin de ifade ettiği üzere *metonimi* (*metonymy*) hızlı, verimli ve ekonomik bir anlatım tarzıdır (Jacobson, Halle, 1956, s. 91-92).

Türk dili ve edebiyatı kaynaklarında *mecâz-ı mürsel* (Bayrav, 1969, s. 173; Kocakaplan, 1998, s. 132; Tarlan, 2017, s. 182), *ad aktarması* (Aksan, 2000, s. 88; Üçok, 2004, s. 94), *düz değişmece* (Vardar, 2002, s. 85-86) terimleri altında incelenen ve Kaya Bilgegil’in de “mürsel mecazi” olarak adlandırdığı bu anlatım sanatı, Bilgegil’e göre 12 farklı şekilde kurulmaktadır:

Cüz’iyet-külliyet (parça-bütün) ilişkisi, 2. Sebebiyet ilgisi, 3. Hülûl (durum-yer) ilgisi, 4. Umûm-husûs (genel-özel) ilgisi, 5. Masdariyet (çıkış yeri) ilgisi, 6. Mazhariyet (meydana geliş) yeri ilgisi, 7. Lâzimiyyet-melzûmiyyet (gereklilik ve gerekli kılınmışlık) ilgisi, 8. Kevniyyet (eski durum) ilgisi, 9. Evveliyet (alacağı durum) ilgisi, 10. Âliyyet (alet olma) ilgisi, 11. Hazf (eksiltme) ilgisi, 12. İsnâd (dayandırma) ilgisi (Bilgegil, 1989, s. 169-175).

Mendoza ve Francisco ise metonimiği iki şekilde incelemektedir: 1. Bir eylem için bir nesne (*an object for an action*), 2. Özel için genel (*generic for specific metonymy*). (Mendoza, Francisco, 1997, s. 281-295).

Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi’nde bir edebî anlatım yolu olan ve en az benzetme ve metafor kadar sıklıkla kullanıldığını tespit ettiğimiz 40 farklı metonimi sanatı bulunmaktadır. Hikâyede tespit edilen metonimler, Bilgegil’in belirlediği ve ayrıca

tarafımızca sonradan eklenen kuruluş ilgilerine göre tasnif edilecek ve bu kuruluş ilgileri de kullanım sıklıklarına göre sıralanacaktır:

5.1. Hazf (Eksiltme) İlgisi

“Hazf, sözcük anlamı itibarıyla “azaltmak, eksiltmek” manasına gelmektedir (Kantar, 2009, s. 832). Verilmek istenen anlama karşılık gelen sözcük veya sözcüklerin kaldırılıp başka bir sözcüğün içine yerleştirilmesi ve bu ikincil sözcükler vasıtası ile cümledeki maksadın anlatılması suretiyle kurulan metonimik ilgiye “hazf denilmektedir.

- balıq taştın *tarıyıcı*-laray körür erti. (PKP I/03-04)
- tarıy tarıyu âmâri* tınlıy-larıy *quşçı** *keyikçi balıqçı aştı tor-çı** *tuzaqçı* bulup ayıy qılınç qılır... (PKP I/07-08, II/01)
- kim yerçi *suftı kemiçi* bar ersär yemä kälzün. (PKP XXII/04-06)
- balıq qapayda olurur erkän qan *udçı*-sı beş yüz ud sürä önti... (PKP LXIV/07, LXV/01-02)

Hikâyede meslek bildiren 10 tane sözcük tespit edilmiş olup bu sözcükler ile aslında o mesleği yapan, o meslekle uğraşan belli bir şahıs kastedilmektedir. Burada Bilgegil’in “maksada tahsis edilmiş sözün kaldırılması” anlamındaki hazf ilgisi ile kurulmuş metonimi sanatı yer almaktadır.

- amraq ögüküm yer täjri törümüştä bärü bay yemä bar yoq çırıy yemä bar *qayu-sıña* ämgäktä ozıurgay sen? (PKP V/08-VI/01-03)

Qayusı sözcüğü ile “Hangi fakir insanı bu eziyetten, sıkıntıdan kurtaracaksınız?” cümlesinde “herhangi bir fakir insan”dan bahsedilmektedir. Bu sözcükte, fakir, aciz, düşkün olan insan kavramı, belgisiz zamirin (*qayu*) içinde saklanarak *hazf* ilgisi ile kurulmuş metonimi sanatı yapılmıştır.

- küniñä* *qolyuçı-lar* üzülmädi (PKP VII/02-03)¹¹

Yukarıdaki cümlede *qolyuçı* sözcüğünde iki farklı metonimi sanatının yer aldığını görüyoruz. Bunlardan birincisi *qolyuçı* derken “isteyen, yalvaran, dilenen insan”dan bahsedilmektedir. İnsan sözcüğü açık bir şekilde zikredilmemiş *qolyuçı* sözcüğü içine saklanmıştır. Bundan dolayı bu sözcükte *hazf* ilgisi ile kurulmuş metonimi sanatı yer almaktadır. İkinci metonimi sanatı için bkz. 5.2. maddesi.

5.2. Umûm - Husûs (Genel - Özel) İlgisi

Bir cümlede özellikle bir şahıs, mekân, hayvan, eşya vs.’den bahsediliyor fakat o canlı veya cansız varlıkların ait olduğu türün genel adı zikredilip bu özel ad (husûs) üzerinden

11 *qolyuçı* sözcüğünün “dilenci” manası ile geçtiği diğer satır şudur: X/03.

anlam veriliyorsa ya da canlı ve cansız varlıkların tamamı (umûm) kastedilip bu türe ait müstakil bir varlığın (husûs) adı zikrediliyor ve bu varlık üzerinden cümle anlamı veriliyorsa buradaki metonomik ilgiye *umûm-husûs* adı verilmektedir.

- küniñä* *qolyuçı-lar* üzülmädi. (PKP VII/02-03)

Budizm öğretisine göre dünyada mutluluk yoktur, dünya ıstırap yeridir. Dünyadaki canlı varlıklar sadece ıstırap çekmek için yaşamaktadır (Barutçu Özönder, 1997, s. 374). İstırap ve acı, canlıların yaşamının değişmez bir parçası olmuştur ve değişik şekillerde kendisini göstermektedir. Yukarıdaki cümlede de insanlar, yaşam tarzı hâline gelen ve adeta vasıfları olarak zikredilen “dilenmek, yalvarmak, istemek” özelliği ile temsil edilmiş, *umûm* kastedilerek *husûs* söylenmiştir. İnsan kavramı, sahip olduğu bir hasleti üzerinden anlatılmak istenmiştir. Dolayısıyla burada *umûm-husûs* ilgisi kurularak metonimi sanatı yapılmıştır.

- ...bu nä *ämğäk-lig yer* ermiş (PKP IV/07-08)

Yukarıdaki cümlede, içinde yaşanan dünya, yeryüzü “çileli yer (*ämğäk-lig yer*)” olarak tasvir edilmiştir. Dünyanın kendisi, bir özelliği ile zikredilerek anlatılmıştır. Dolayısıyla burada *husûs* söylenip *umûm* kastedilmiş ve *umûm-husûs* ilgisi kurularak metonimi sanatı yapılmıştır.

- ol ödün *manç-ları buyruq-ları* eşidip qanqa inçä tep ötünti-lär. (PKP VIII/07-08-IX/01)

Bütün canlıların taşıdığı özelliklerin arasında güven duygusu gelmektedir. *Inanç*, kendisine inanılan, güvenilen kişilere verilen addır. Bu hikâyede ise kendisine güvenilen kişi ile “vekil” anlamı kastedilmektedir. Kendisine buyrulan, emir verilen kişilere de *buyruq* adı verilmektedir. Bu sözcük de hiyerarşik olarak vekilden daha alt kademede yer alan “memur” anlamına karşılık gelecek şekilde kullanılmaktadır. İnsana atfedilen bu nitelikler insanın bir özelliği olmuştur. Ve bu özellikler, bütün canlı varlıkları temsilen kullanılmıştır. Bu sözcüklerle de *umûm* kastedilerek *husûs* söylenmiş ve *umûm-husûs* ilgisi kurularak metonimi sanatı yapılmıştır.

- yemä bir *bilgä* nom bilir är inçä tep tedi (PKP XIV/02)

Yukarıdaki cümlede *bilgä* sözcüğü ile “bilgili, kâmil, olgun insan”dan bahsedilmektedir. İnsana ait olan bir özellik, insanların genelini anlatmak için kullanılmıştır. Dolayısıyla bu sözcükle de *umûm* kastedilerek *husûs* söylenmiş ve *umûm-husûs* ilgisi kurularak metonimi sanatı yapılmıştır.

- nä üçün *ölüm yer*kä barır siz. (PKP XVI/07-08)

Yukarıdaki cümlede “ölümlü yer” olarak ifade edilen esas kavram “okyanus”tur. Bu hikâyede okyanus, “ölümlü yer” olarak nitelendirilmiş ve onun bir özelliği olarak zikredilmiştir. Dolayısıyla bu sözcük öbeği ile *umûm* kastedilerek *husûs* söylenmiş ve *umûm-husûs* ilgisi kurularak metonimi sanatı yapılmıştır.

▪ bir ada ol erür **talım balıq** oduy erkân saqlanmadın tuşar alqunı kemi birlä singürür (PKP XVII/01-04)

Yukarıdaki cümlede “canavar balık (*talım balıq*)” ile esas kastedilen şey “makara” balıklarıdır (Hamilton, 2011, s. 19). Makara balığı bu cümlede, kendisine has bir özelliği ile temsil edilmiştir. Dolayısıyla bu sözcük öbeği ile *umûm* kastedilerek *husûs* söylenmiş ve *umûm-husûs* ilgisi kurularak metonimi sanatı yapılmıştır.

▪ **ädgü yaßlaq** bulsar birlä bulalım tep. (PKP XXX/02-03)¹²

Yukarıdaki cümlede *ädgü yaßlaq* sözcük öbeği ile “iyi ve kötü olan her şey” kastedilmektedir. Dünyadaki varlıklar, sahip oldukları hasletlerden ikisi ile temsil edilmektedir. Bu sözcük öbeği ile *umûm* kastedilerek *husûs* söylenmiş ve *umûm-husûs* ilgisi kurularak metonimi sanatı yapılmıştır.

▪ bu yertinçü törüsü antay ol **amraq** yemä adrılır **seßig** yemä säşilür* tep tedi... (PKP LXXXVIII/03-06)

Yukarıdaki cümlede iki tane metonimik yapı yer almaktadır. “Sevmek” ve “sevilmek” insana ait özellikler olup bu özellikler, insanı anlatmak için kullanılmıştır. *Amraq* ve *seßig* sözcükleri ile “seven ve sevilen herhangi bir kişi” anlatılmak istenmiştir. Dolayısıyla bu sözcüklerle *umûm* kastedilerek *husûs* söylenmiş ve *umûm-husûs* ilgisi kurularak metonimi sanatı yapılmıştır.

▪ ämäri **tnlıy**-lar çıyırı äñirär yun äñirär ... (PKP II/02-03)¹³

Temel anlamı “canlı” olan *tnlıy* sözcüğü yukarıdaki cümlede canlı varlıklardan sadece “insan” kavramına karşılık gelecek şekilde kullanılmıştır. Bu sözcükte diğerlerinden farklı olarak bu sefer *umûm*ün söylenerek *husûs*un kastedildiği bir *umûm-husûs* ilgisi yer almaktadır.

▪ ...yırıy tañlayu esirkäyü* ıylayu **tägrä** tolı tururlar. (PKP LXXI/03-04)

Yukarıdaki cümlede “çevre” anlamındaki *tägrä* sözcüğü ile “belirli bir yer, meydan” kastedilmektedir. Bu sözcükte de bir önceki cümlede olduğu gibi *husûs* kastedilerek *umûm* söylenmiş ve *umûm-husûs* ilgisi kurularak metonimi sanatı yapılmıştır.

5.3. Cüz’iyet - Külliyyet (Parça-Bütün) İlgisi

Bir cümlede canlı veya cansız varlığın bütününden bahsedilip o bütünü oluşturan parçalar zikrediliyor ya da parça söylenip bu parça üzerinden bütün anlatılıyorsa burada kurulan metonimik ilgiye *cüz’iyet - külliyyet* adı verilmektedir.

▪ Yemä bodisaßat tegin ... ärtünü buşuş*luş qadıyu-luş bolup ıylayu **balıq**-qa kirdi. (PKP III/08-IV/01)

12 *ädgü yaßlaq* sözcük öbeğinin geçtiği diğer satır şudur: LXIII/03

13 *tnlıy* sözcüğünün “insan” manası ile kullanıldığı diğer satırlar şunlardır: PKP II/08, XI/06, XXVI/06.

Yukarıdaki cümlede Bodhisattva'nın bu ülkedeki insanların kötü işler yapmasından ötürü kaygı duyup ağlayarak şehre girdiğinden bahsedilmektedir. Buradaki *balıq* sözcüğü ile şehri oluşturan, şehrin parçası olan bir semt, sokak, cadde veya mahalle kastedilmektedir. Dolayısıyla bu cümlede *bütün* söylenip *parça* kastedilerek *cüz'iyet - külliyet* ilgisi ile kurulmuş, metonimi sanatı yapılmıştır.

- amraq ögüküm *yer täyri* törümüştä bärü bay yemä bar yoq çrayay yemä bar qayu-sıña ämgäktä ozıyugay sen? (PKP V/08-VI/01-03)

Yukarıdaki cümlede *yer täyri* sözcük öbeği, “dünya” kavramına karşılık gelecek şekilde kullanılmıştır. Dünya kavramı, bir bütün olarak kendisini meydana getiren ve parçaları olarak nitelendirebileceğimiz “yeryüzü” (*yer*) ve “gökyüzü” (*täyri*) sözcükleri ile ifade edilmiştir. Bu cümlede *parçalar* söylenerek *bütün* kastedilmiş ve *cüz'iyet-külliyet* ilgisi kurularak metonimi sanatı yapılmıştır.

- bu çımbudııp *yer suß* daqı* baranas uluştaqı qan oylı ädgü ögli tegin kälip...(PKP XLIV/01-03)

Yukarıdaki cümlede de dünya, iki temel unsuru ve ayrılmaz iki parçası olan “yeryüzü” ve “su” ile (*yer suß*) temsil edilmektedir. Dünya kavramı bir bütün olarak, bu bütünü oluşturan parçaları ile zikredilmektedir. Dolayısıyla burada *parça* söylenip *bütün* kastedilmiş ve *cüz'iyet-külliyet* ilgisi kurularak metonimi sanatı yapılmıştır.

- ...çi[n?]tämäni ärdini bulsar qamaıy yertünçüdäki* *tnlty*-larnıı küsüşin... (PKP XIV/07-08, XV/01)

Kök anlamı itibarı ile “nefes” anlamındaki *tn* sözcüğünden türeyen ve üzerine aldığı *-ly* isimden isim yapım eki ile “nefes alan varlık, canlı” kavramına karşılık gelen *tnlty* sözcüğü meydana gelmiştir. Burada bütün canlıların ortak özelliği ve bir parçası olan “nefes alabilme” yetisinden hareketle, “nefes” sözcüğünün “canlı” sözcüğünü yani “bütünü” temsil etmek amacıyla kullanıldığını görmekteyiz. Bu sözcükte canlı varlıkların parçası olan bir özellik (*tn*), bütün olarak canlıların kendisini (*tnlty*) ifade etmek için kullanılmış ve *cüz'iyet-külliyet* ilgisi kurularak metonimi sanatı yapılmıştır.¹⁴

- anta ötrü *atly yüzlüg*-kä inçä tep ayıttı. (PKP XII/05)

Yukarıdaki cümlede *atly yüzlüg* ifadesi ile “tanınmış, herkesçe bilinen, meşhur, seçkin insanlar” anlatılmak istenmiştir. Ad ve yüz bir insanı diğer insanlardan ayıran, insanları birbirinden farklı kılan hususiyetlerdir. İnsana ait olan ve insanın bir parçası olan bu unsurlar, bütünü yani insanı anlatmak için, insanı temsilen kullanılmışlardır. Dolayısıyla bu sözcük öbeğinde *parça* söylenip *bütün* kastedilmiş ve *cüz'iyet-külliyet* ilgisi kurularak metonimi sanatı yapılmıştır.

14 *tnlty* sözcüğünün “canlı” manası ile kullanıldığı diğer satırlar şunlardır: PKP I/07, II/01, III/02, V/06, XV/01, XXI/05, XXXIV/06, XXXV/03, XLVII/06, XLVIII/02.

▪ siziñä qutuñuzta bu suyluý **üt'öz**dä ozalim, qurtulmaq yol-qa täginälim...(PKP LI/07-08, LII/01-02)

Türkçe Buddhist çevre metinlerinde “vücut” ve “can” için düzenli olarak *üt'öz*, *isig öz* kavramları kullanılmıştır. Bunlar “töz, kendi, cevher” anlamlarındaki “öz” kelimesinden türetilmiş sözcüklerdir (Kemal Yunusoğlu, 2016, s. 150). Yukarıdaki cümlede de “ten” ile “öz” sözcükleri vücudun bir parçası olarak ve vücudun kendisini ifade etmek için kullanılmıştır. Dolayısıyla burada *parça* söylenip *bütün* kastedilmiş ve *cüz'iyet-külliyet* ilgisi kurularak metonimi sanatı yapılmıştır.

▪ amraq oylum ölti ersär munuñ **yüzin** yemä **körmäyin**. (PKP LXII/07-LXIII/01-02)

Yukarıdaki cümlede “yüzünü görmek” ifadesi ile o yüze sahip olan insanın kendisi yani Kötü Düşünceli Prens kastedilmiştir. İnsan bütün olarak, kendisinden bir parça olan “yüz” sözcüğü ile anlatılmıştır. Dolayısıyla bu sözcük öbeğinde de *parça* söylenip *bütün* kastedilmiş ve *cüz'iyet-külliyet* ilgisi kurularak metonimi sanatı yapılmıştır.

5.4. Hülûl (Durum-Yer) İlgisi

Bir cümlede mekân adı verilip o mekânda gerçekleşen veya o mekân ile ilgili herhangi bir durum veya olay ile o mekâna ait herhangi bir nesneden bahsediliyor ya da bir durum, olay veya nesneye yer verilip esasen o durumun ve olayın geçtiği veya nesnenin bulunduğu mekân kastediliyorsa burada kurulan metonimik ilgiye *hülûl* adı verilmektedir.

▪ qayu kişi ög qañ köñlin bertsär ol tınlıy **tamuluý** bolur. (PKP XI/04-06)

Yukarıdaki cümlede *tamuluý* sözcüğü ile “cehennem (tamu)” kastedilmektedir. Canlı varlıkların gideceği yer, doğrudan söylenmeyerek bu canlı varlıkların gideceği yerde sahip olacağı “vasıf, nitelik” ile ifade edilmiştir. Bu sözcükle *hâl* söylenip *mahal* kastedilerek *hulûl* ilgisi ile kurulmuş metonimi sanatı yapılmıştır.

▪ ötürü **ıçğärü** qañı elligkä ötüğ berdi talu ögüzkä kiräyin tep. (PKP XV/04)¹⁵

Yukarıdaki cümlede *ıçğärü* sözcüğü ile “sarayın içi” anlatılmak istenmiştir. Asıl söylenmek istenen “mekânın içi”dir fakat cümlede sadece “iç, içerisi” sözcüğü zikredilmiştir. Bu sözcükle *hâl* söylenip *mahal* kastedilerek *hulûl* ilgisi ile kurulmuş metonimi sanatı yapılmıştır.

▪ anı yorıyuru usar siz **ıçğärü** balıqqa kirgäy siz. (PKP XXXIX 07-08)¹⁶

15 *ıçğärü* sözcüğünün “sarayın içi” manası ile kullanıldığı diğer satırlar şunlardır: XXV/02, XLII/07.

16 Hamilton bu kelimenin, Huart ve Pelliot tarafından “siz” okunduğunu ama eserin orijinali itibarıyla aslında “siy” okumak gerektiğini ve bu okuma şeklinin müstensihin ağız özelliğini yansıttığını ifade etmektedir. (Köken, 2011, s. 95). Öte yandan Tulum-Azılı ise bu okuma şeklinin, müstensihin lehçesi ile ilgili bir mesele değil imlâ yanlış olarak değerlendirilmesi gerektiğini dile getirmişler ve “siz” olarak okumayı tercih etmişlerdir. Biz de bu sözcüğün sentaks birliği çerçevesinde “siz” olarak okunması gerektiği ve imlâ hususiyeti

Yukarıdaki cümlede *içgârü* sözcüğü ile “şehrin içi” ifade edilmek istenmiştir. Bu sözcükle PKP XV/04 satırındaki kullanımından farklı olarak “saray” değil “şehir” kastedilmekte ve *hâl* söylenip *mahal* kastedilerek *hulûl* ilgisi ile kurulmuş metonimi sanatı yapılmıştır.¹⁷

- Ol ödün ol qapay-çı qırqın-lar... *içgârü* kirip ötünti-lär. (PKP XLIV/05-07)¹⁸

Yukarıdaki cümlede ise *içgârü* sözcüğü ile “saraydaki herhangi bir odanın içerisi”nden bahsedilmektedir. Bu sözcükle de *hâl* söylenip *mahal* kastedilerek *hulûl* ilgisi ile kurulmuş metonimi sanatı yapılmıştır.

- ötrü qadaşı ayıy ögli teginig ötlap ... *kemi tutuzup* yantru idtı...(PKP XXXV/05-07)

Yukarıdaki cümlede “gemiyi emanet etmek” derken “geminin içindeki mücevherleri emanet etmekten” bahsedilmektedir. Burada ise diğer cümlelerden farklı olarak *hâl* kastedilerek *mahal* söylenmiş ve *hulûl* ilgisi kurularak metonimi sanatı yapılmıştır.

5.5. İç - Dış İlgisi

Bir cümlede bir nesnenin içi, içindeki herhangi bir şey kastedilip nesnenin kendisinden bahsediliyor ya da nesnenin kendisi, dışı kastedilip içindeki herhangi bir şey zikredilerek anlatılıyorsa burada kurulan metonimik ilgiye *iç-dış* adı verilmektedir.

- Ol ödün ayıçı uluyı qanqa inçä ötünti täñrim *aylıq* quruq bol(=?)qalır. (PKP VII/07-09)

Yukarıdaki cümlede *aylıq* sözcüğü ile aslında hazinenin içindeki mücevherler ve değerli eşyalardan bahsedilmektedir. Bu sözcükte Bilgegil’de yer verilmeyen fakat bizim tespit ettiğimiz, *dış* söylenip *iç* kastedilerek *iç-dış* ilgisi ile kurulmuş metonimi sanatı yer almaktadır.

- tañar qazyanmaq näñ toluy ögüzkä kirip* *köñül-täki küsüşin* qantur-ğalı saqınsar... (PKP XIV/03-05)

Yukarıdaki satırda *köñül-täki küsüş* sözcük öbeği ile “gönlün içindeki, kalpteki arzu ve istekler” kastedilmektedir. Bir dış unsur olan “gönül” zikredilerek “gönlün içindeki istekler” anlatılmak istenmiş ve *iç-dış* ilgisi kurularak metonimi sanatı yapılmıştır.

5.6. Lâzimiyyet - Melzûmiyyet (Gereklilik ve Gerekli Kılınmışlık) İlgisi

Bir cümlede, bir durum, olay veya eylemin, gerçekleşmesini sağlayacak gerekli koşullar aracılığıyla anlatılması suretiyle kurulan metonimik ilgiye *lâzimiyyet - melzûmiyyet* adı verilmektedir.

bağlamında hatalı yazıldığı kanaatindeyiz. Bu cümleden önce gelen ve bu cümleyi takip eden diğer cümlelerin yüklemelerinde kullanılan çekim eklerinin II. çokluk kişi şahıs eki olduğu ve bu cümlelerdeki anlam birliğine bakıldığında hepsinde yer alan öznenin “siz” şeklinde hitap edilen “İyi Düşünceli Prens” olduğu açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

17 *içgârü* sözcüğünün “şehir” manası ile kullanıldığı diğer satır şudur: XLIII/07.

18 *içgârü* sözcüğünün “sarayın bir odası” manası ile kullanıldığı diğer satır şudur: XLV/7.

- anı *yoryyuru usar* siz içgörü balıqqa kirgây siz. (PKP XXXIX 07-08)

Yukarıdaki cümlede *yoryyuru u-* fiili ile “onları geçmek, onlardan ileri gitmek, onları aşmak” anlamları kastedilmektedir. Onları geçip gitmek için öncelikle yürümek ve hatta koşmak gerekmektedir. Burada *lâzım* söylenerek *melzûm* anlatılmak istenmiş ve *lâzîmiyet - melzûmiyet* ilgisi kurularak metonimi sanatı yapılmıştır.

- ädgü ögli tegin kâlip qapaıda turur *içgürü* közüngâli tep (PKP XLIV/03-04)¹⁹

Yukarıdaki cümlede geçen *içgürü* sözcüğü ile “hükümdara görünmek” kastedilmektedir. İyi Düşünceli Prens kapıda, hükümdara görünmek için beklemektedir. Prensın hükümdara görünebilmesi için öncelikle içeriye girmesi gerekmektedir. Dolayısıyla burada *lâzım* söylenerek *melzûm* kastedilmiş ve *lâzîmiyet-melzûmiyet* ilgisi kurularak metonimi sanatı yapılmıştır.

5.7. Eşya-Yön İlgisi

Bir cümlede eşyanın adı zikredilip o eşyanın herhangi bir yönü kastediliyor ya da bir yön adı zikredilip o yönün bağlı bulunduğu, ait olduğu herhangi bir eşyadan bahsediliyorsa burada kurulan metonimik ilgiye *eşya-yön* adı verilmektedir.

- *qapaıda* turur içgürü közüngâli tep. (PKP XLIV/04-05)

Yukarıdaki cümlede “kapıda durmak” ifadesi ile “kapının önünde durmak”tan bahsedilmektedir. Bu sözcükte Bilgegil’de yer verilmeyen fakat bizim bu örnekte tespit ettiğimiz *eşya-yön* ilgisinin kurulduğu metonimi sanatı yer almaktadır.

6. Deyimler

En az iki sözcüğün gerçek anlamının dışında, mecazi alanda kullanılması yoluyla bir araya gelerek oluşturduğu kalıplaşmış sözcük öbekleri veya cümleye deyim adı verilmektedir. Türkçenin bilinen ilk yazılı metinleri olan Orhun Âbideleri’nden itibaren takip edebildiğimiz bu yapılar, kendi içinde birtakım metaforları, benzetmeleri ve metonimileri barındıran ve tesadüfi oluşmamış edebî dil öğelerinden birini teşkil etmektedir. Az sözcükle pek çok şeyin anlatıldığı bu tür yapıların kullanım oranı arttıkça metnin anlatım gücü ve vurgusu o derece kuvvetlenecek ve metin daha anlaşılır ve açık bir yapıya kavuşacaktır.

Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi’nde toplam 14 farklı deyim tespit edilmiştir:

- *qan ögüz aq-* (PKP III/04) “kan dere gibi akmak, kanı akmak” (Eyüboğlu, 1975, 283)
- *ayadağı yençü monçuq tåg közdüki* (PKP VI/07-08) “avuç içindeki inci boncuk gibi” ~ “gözünün bebeği gibi sevmek, gözü gibi sevmek” (Eyüboğlu, 1975, 217)
- *könülçä ber- / al-* (PKP VII/01, VIII/04; XVI/05) “gönlüne göre vermek/almak” (Aksoy, 1984, 672)

19 *içgürü* sözcüğünün “hükümdar” manası ile kullanıldığı diğer satırlar şunlardır: XXIII/02, LXXI/07.

- yazuqqa tüş-* (PKP VIII/01) “günaha girmek” (Aksoy, 1984, 695)
köñlülüg ber- (PKP VIII/04) “gönlünü (hatırını) hoş etmek” (Aksoy, 1984, 672)
üt burxan (PKP XI/03) “ete kemiğe bürünmek” (Akyalçın, 2012, 268)
tilkä kir- (PKP XII/02) “dile (dillere) düşmek” (Aksoy, 1984, 599)
köñlün bert- (PKP VIII/05, IX/06-07, XI/05, XI/08-XII/01) “gönül (kalp) kırmak (yıkamak)” (Aksoy, 1984: 673)
täyri topın- (PKP XVIII/02-03) “gök delinmesi” (Eyüboğlu, 1975, 191)
köñli yerin- (PKP LXVIII/05) “gönlü kırılmak, kalbi kırılmak (Eyüboğlu, 1975, 272)
kök täyri-kä yoqla- (PKP LVII/02) “göklere çıkarmak (uçurmak)” (Aksoy, 1984, 670)
yol ayu ber- (PKP LX/06-07) “yol göstermek” (Aksoy 1984: 949).

7. Morfolojik Tekrarlar

Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi Çince'den 10. yüzyılda yapılmış bir çeviri metni olmasına rağmen, hemen hemen aynı zaman eklerinin, durum eklerinin ve yapım eklerinin sıklıkla ikili, bazen üçlü nadiren de dörtlü olarak art arda bir uyum içinde kullanılmasına özen gösterilmiştir. Metinde 5 farklı şekilde karşımıza çıkan bu morfolojik tekrarlar o metni edebî kılan önemli dilbilgisi hususiyetleri arasında yer almaktadır:

- *Zaman ve şahıs eklerindeki tekrarlı kullanımlar:* *alqın-sar ufat-sar* “bitse, ufalsa” (PKP VII/09), *yarlıy bolzun tıdmazun* “emretsin, engel olmasın” (PKP VII/09), *qorqman busanman* “korkmayım, üzülmeysin” (PKP XL/04), *öpişti qucuştı ıylaştı sıqtaştı* “öpüştüler, kucaklaştılar, ağlaştılar” (PKP LII/08, LIII/01),
- *Zarf-fiil eklerindeki tekrarlı kullanımlar:* *turyalı aşlayalı* “ayağa kalmağa (kalmak için), yemek yemeğe (yemek için)” (PKP XIX/05-06), *ıylayu busanu* “ağlayarak üzülerək” (PKP XX/03-04), *alıp söküp* “alıp söküp” (PKP L/08).
- *İsim durum eklerindeki tekrarlı kullanımlar:* *küninä ayıña* “günlerce ve aylarca” (PKP VII/04-05), *inanç-ları buyruq-ları* (PKP VIII/07), *belçä boıuzça* “bellerine, boğazlarına kadar” (PKP XXXVI/04), *balıq-qa ordu-qa* “şehre, saraya” (XXXIX/03), *lö-lär yılanlar* “ejderhalar, yılanlar” (PKP XXXIX/06), *elgin adaqın* “elini, ayağını” (PKP LXIII/06),
- *İsim yapım eklerindeki tekrarlı kullanımlar:* *quşçı keyikçi balıqçı aıfçı tor-çı* tuzaqçı* “kuşçular, geyik avcıları, balıkçılar, avcılar, ağ ile kuş tutanlar, tuzakla kuş tutanlar” (PKP I/07-08), *buşuş*ıuy qadyu-luy* “üzüntülü kaygılı” (PKP III/08),
- *Birleşik fiil gruplarında isim unsuru ile fiil unsurunu oluşturan sözcüklerin köklerindeki tekrarlı kullanımlar:* *tarıy tarı-* “toprağı işlemek” (PKP I/06), *ämğäk ämgän-* “sıkıntı, eziyet çekmek” (PKP II/07), *aş aşla-* “yemek yemek” (PKP XIX/06), *nom nomla-* “yasaları öğretmek, vaaz vermek” (PKP XLVI/04, XLIX/05), *saqınç saqın-* “derin düşüncelere dalmak” (PKP LVI/06, LXVI/08).

8. Söz Dizimi

Eski Uygur Türkçesi ile yazılmış olan bu metinde bir sözdizimi hususiyeti olarak hitap unsurlarının cümlelerin hem başında hem de sonunda kullanılması dikkati çekmektedir:

Täyrim elig törüg ayı barım tutar ayı barım alqınsar el törü näçük tutar biz *täyrim...* (PKP IX/01-04) “*Efendim* memleketi düzeni hazine (ayakta) tutar hazine yok olursa (biterse, tükenirse) memleketi düzeni nasıl (ayakta) tutarız *efendim?*”

“Efendim” anlamındaki *Tengrim* sözcüğünün hitap unsuru şeklinde cümlelerin hem başında hem sonunda kullanılması cümlelerin vermek istediği manayı kuvvetlendirip bu manaya inanırılık katması açısından büyük bir önem taşımaktadır.

Bunun dışında Eski Uygur Türkçesi metinlerinde, tercüme eserler çoğunlukta olup aslına sadık kalma hassasiyeti söz konusu olduğu için çeviriden kaynaklanan farklı cümle yapıları yer almaktadır. Türkiye Türkçesinde soru cümleleri söylenilecek şeylerin bitiminden sonra kullanılan soru edatları ile kurulurken Eski Uygur Türkçesi ile kaleme alınmış olan bu metinde önce soru edatı yöneltilmiş ardından sorunun ne için yöneltildiği açıklanmıştır:

qañı qan inçä tep yarlıyqadı: qañ qazıansar oylı üçün temäz *mü* köñülüg berzün köñlin bertmäñlär. (PKP VIII/02-04) “Eğer baba kazanırsa oğlu içindir, *demez mi?* (Oğlunun) arzusunu yerine getirsin, gönlünü kırmassınlar (denmez mi?)”

Soru cümlelerinin dışında zarf türündeki sözcüklerin de cümlede yüklemden önce yer alması beklenirken bu Eski Uygur Türkçesi metinde, yüklemden sonra kullanıldığını görmekteyiz:

qañı qanqa inçä tep ötünti *ıylayu* (PKP IV/06-07) “Prens, han babasına, *ağlayarak* şöyle arz etti.”

SONUÇ

Budizmi halka sevdirmek, dinî bir heyecan uyandırmak için yazılan ve çoğu öğretici olan metinlerden *Prens Kalyanamkara ve Papamkara* çatiği, morfolojik, sentaks ve leksik hususiyetleri göz önüne alınarak değerlendirildiğinde dil ve üslubun intizamlı olarak işlendiği, yeni bir sosyal çevreye ve inanç dairesine girilmesine rağmen sözcüklerinden ve dile ait kullanımlarından takip edebildiğimiz ölçüde, var olan kültür ortamına uyum sağlanabildiği görülmektedir. Yeni dâhil olunan inanç sistemi gereğince okuma ve okutma sevap sayıldığı için Eski Uygur harfli metinlerin sözcüklerinde büyük bir artış yaşanmış ve bu durum gramer öğelerinde değişik kullanımlara sahne olmuştur.

Toplam sekiz farklı kategoride incelenen bu edebî dil unsurlarının sık kullanılması, bize Eski Uygur Türkçesinin ifade kabiliyetinin ne kadar geniş olduğunu ve gramer kurallarının tesadüfi olmayıp hepsinin belirli bir amaca hizmet edecek şekilde teşkil edildiğini göstermektedir.

Tablo 1. *Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi*'nde tespit edilen edebî dil unsurları

Tekrar grupları	<i>Aynı sözcüklerden oluşan tekrar grupları</i>	<i>kântü kântü, adruq adruq, öñi öñi</i>
	<i>Yakın anlamlı tekrar grupları</i>	<i>sansız tümän, torçı tuzaqçı, buşuşluq qadyluq, yoq çırıay, yençü monçuq, kü at, ayı barım, atlıy yüzlüg, ıyla- sıqta-, asaı tusu, ülüglüg qutluq, yerçi sufçı, adasız tudasız, qut ülüg, tañ adınçıy, tüzü tükäti, yolçı yerçi, tatırlıy soyançıy, irinç yarlıy, al- sök-, ögür- sefin-, eş tuş, qutsuz qoştı, ögsirä- tal-, ulı- sıqta-, ür keç, yüksäk ediz, al çäbiş, töz oyuş.</i>
	<i>Zıt anlamlı tekrar grupları</i>	<i>ädgü yañlaq, uluy kiçig</i>
	<i>Hendiadyoinler</i>	<i>yer täñri, ög qan, yer suf ; satrıy yuluq, min tümän, taluy ögüz, ötüg sav, esen tükäl, tapay udıy.</i>
Kavram öbekleri	<i>Kavram alanı “hayvanlar âlemi” olanlar</i>	<i>quş quzıun, qoy layzın, yunt ud, qoy yıqlı, lö yılan</i>
	<i>Kavram alanı “niteleme sıfatı” olanlar</i>	<i>bilgä nom, tañ adınçıy, körkle tañ, uluy küçlüg qutluq, adruq bägräk</i>
	<i>Kavram alanı “devlet” olanlar</i>	<i>ınanç buyruq, el törü</i>
	<i>Kavram alanı “yiyecek- iyecek” olanlar</i>	<i>aş suf, aş içkü</i>
	<i>Kavram alanı “cümle başı edatı” olan</i>	<i>taqı yemä</i>
	<i>Kavram alanı “vücutun uzuvları” olan</i>	<i>el adaq</i>
	<i>Kavram alanı “giyecek” olan</i>	<i>ton ätük</i>
	<i>Kavram alanı “aile” olan</i>	<i>oıul qız</i>
	<i>Kavram alanı “insana ait olumsuz duygu ve davranış” olanlar</i>	<i>alqın- ufat-, busan- ıyla-, ög-sirä- tal-</i>
Benzetmeler	<i>ayadaqı yençü monçuq täg, täñri täg, ärdini täg, buzaıusın entürmiş *ıñäk täg, tütär- çä, balıqça, ança, antay.</i>	
Metaforlar	<i>ämgak ämgän-, qan ögüz ak-, aylıq quruy bol-, köñülüg ber-, ayı barım tut-, qutluq tiliñä qorq-, köñül-täki küsüşin qantur-, sufı egrikşäl- soquş-, lenxua, burxan qutı, qurtulmaq yol, elgim atz-* ayzım yırla-, küñ täñri, közüñüz yaru-</i>	
Metonimiler	<i>Hafız İlgisi</i>	<i>tarıyçı, quşçı*, keyikçi, balıqçı, aşı, tor-çı*, tuzaqçı, qayusı, qolyuçı, sufçı, kemiçi, udçı,</i>
	<i>Umûm-Husûs İlgisi</i>	<i>tnlıy, ämgäk-lig yer, qolyuçı, ınanç buyruq, bilgä, ölüm yer, talım balıq, ädgü yañlaq, amraq, seşig, tägrä</i>
	<i>Cüz'iyet-Külliyet İlgisi</i>	<i>balıq, yer täñri, atlıy yüzlüg, tnlıy, yer suf, ät'öz, yüzün kör-</i>
	<i>Hülül İlgisi</i>	<i>tamuluq, içgärü (XV/04), kemi tutuz- (XXXV/07), içgärü (XXXIX/08), içgärü (XLIV/07),</i>
	<i>İç-Dış İlişkisi</i>	<i>aylıq, köñül-täki küsüş</i>
	<i>Lâzımiyet- Melzûmiyet İlgisi</i>	<i>yoryıuru u-, içgärü (XLIV/04)</i>
<i>Eşya-Yön İlgisi</i>	<i>qapay</i>	
Deyimler	<i>qan ögüz aq-, ayadaqı yençü monçuq täg közdäki, köñülçä ber- / al-, yazuqqa tüş-, köñülüg ber-, 'ät burxan, tilkä kir-, köñlin bert-, täñri topın-, köñli yerin-, kök täñri-kä yoqla-, yol ayu ber-</i>	

Morfolojik tekrarlar	<i>Zaman ve şahıs ekleri</i>	<i>alqın-sar uşat-sar, yarlıy bolzun tıdmazun, qorqman busanman, öpişti qucuştı ıyłaştı sıqtaştı, ...</i>
	<i>Zarf-fiil ekleri</i>	<i>turyalı aşlayalı, ıylayu busanu, alıp söküüp</i>
	<i>İsim durum ekleri</i>	<i>küninä ayıya, inanç-ları buyruq-ları, belçä boyuzça, balıq-qa ordu-qa, lö-lär yılanlar, elgin adaqın, ...</i>
	<i>İsim yapım ekleri</i>	<i>quşçı keyikçi balıqçı abçı tor-çı* tuzaqçı, buşuş*ıuy qadyu-luy, ...</i>
	<i>Birleşik fiil gruplarındaki kök tekrarları</i>	<i>taryı tarı-, ämgäk ämgän-, aş aşla-, nom nomla-, saqınç saqın-</i>
Söz dizimi hususiyetleri	<i>Hitap şekilleri, soru ifadeleri, zarf kullanımları</i>	

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almamıştır.

KAYNAKÇA

- Ağakay, M. A. (1953). İkizlemeler Üzerine. *Türk Dili*, 2(16), Ankara, 189-191.
- Ağakay, M. A. (1954). Türkçede Kelime Koşmaları. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Ankara, 97-104.
- Ağakay, M.A. (1949). *Türkçede Mecazlar Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Akın, C. (2017). Kırgız Atasözlerinde Yönelim Metaforu Kullanımı, *Türk Dünyası, Dil ve Edebiyat Dergisi*, (44), 9-17.
- Aksan, D. (1965). Türk Anlambilimine Giriş-Anlam Değişmeleri. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Ankara, 167-184.
- Aksan, D. (1975). Eşanlamlılık Sorunu ve Türk Yazı Dilinin Eskiliğinin Saptanmasında Eşanlamlardan Yararlanma. *Bilimsel Bildiriler 1972*, Ankara, 531-542.
- Aksan, D. (2000). *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim*. 3, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (2006). *Türkçenin Sözcük Varlığı*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Aksoy, Ö. A. (1984). *Atasözleri ve Deyimleri Sözlüğü II, Deyimler Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Akyalçın, N. (2012). *Türkçemizin Anlamsal Zenginlikleri Deyimlerimiz*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Arat, R. A. (1942). Uygurlarda İstihlamlara Dair. *Türkiyat Mecmuası*, VII-VIII, 56-81.
- Atabey, N., Özel, S., Kutluk, İ. (1983). *Sözcük Türleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Banguoğlu, T. (2007). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Barutçu-Özönder, F. S. (1996). Buddha'nın Dört Asil Gerçeği. *Uluslararası Türk Dili Kongresi 1992*, 26 Eylül- 1 Ekim, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 373-423.
- Bayrav, S. (1969). *Yapısal Dil Bilimi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Bilgegil, K. (1989). *Edebiyat Bilgi ve Teorileri (Belâğât)*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Bilgegil, K. (2009). *Türkçe Dilbilgisi*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.
- Cebeci, O. (2013). *Metafor*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Clauson, S. G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford: Clarendon Press.
- Çağatay, S. (1978). Uygurca Hendiadyoinler. *Türk Lehçeleri Üzerine Denemeler*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 29-66.

- Çandarlıoğlu, G. (2012). Uygurlar, *İslam Ansiklopedisi*, 42, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 242.
- Demircan, Ö. (1990). Türkçe İkillemenin Özüne Doğru, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dilbilim Dergisi*, 9, 61-92.
- Deny, J. (1941). *Türk Dili Grameri (Osmanlı Türkçesi)*. (A. U. Elöve, Çev.), İstanbul: Maarif Matbaası.
- Deo, A. (2015). Diachronic Semantics. *The Annual Review of Linguistics*, 1, 189-197.
- Dilçin, C. (1997). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: Atatürk Kültür ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ediskun, H. (1963). *Yeni Türk Dilbilgisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Emre, A. C. (1946). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ercilasun, A. B. (2005). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Erdem, M. (2003). *Türkmen Türkçesinde Metaforlar*. Ankara: Köksav Tengrim Türklük Bilgisi Araştırmaları Dizisi.
- Erdem, M. (2004). Mağrupi'nin Şiirlerinde Metonimi. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 55-64.
- Erdem, M. D. (2005). Harezm Türkçesinde İkillemeler ve Yinelemeler Üzerine, *Bilgi*, 33, 189-225.
- Eren, H. (1949). İkiz Kelimelerin Tarihi Hakkında, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 7 (2), 283-286.
- Ergin, M. (2007). *Türk Dilbilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Ergin, M. (2011). *Orhun Abideleri*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Esin, E. (1978). *İslamiyetten Önceki Türk Kültür Tarihi ve İslama Giriş (Türk Kültürü El-Kitabı, II, Cild I/b'den Ayır Basım)*, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.
- Eyüboğlu, E. K. (1975). *Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*. İstanbul: Doğan Kardeş Matbaa.
- Foy, K. (1899). "Studien zur Osmanischen Syntax das Hendiadyoin und die Wortfolge 'ana baba'", *Mitteilungen des Seminars für Orientalische Sprachen (MSOS)*, II, 2. Bölüm, Berlin, 105-136.
- Gabain, A. von (1988). *Eski Türkçenin Grameri*, (M. Akalın, Çev.), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Geeraerts, D. (2002). The interaction of metaphor and metonymy in composite expressions. In Ren! Dirven, Ralf Pörings (Ed.), *Metaphor and metonymy in comparison and contrast* içinde (s. 435-465), Berlin: Mouton de Gruyter.
- Gencan, T. N. (1979). *Dilbilgisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Gibbs, R.W. (1996). Why many concepts are metaphorical. *Cognition*, 61, 309-319.
- Goldstone, R.L. (1994). Similarity, interactive activation and mapping. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory and Cognition*, 20(1), 3-28.
- Grønbech, K. (1995). Türkçenin Yapısı, (M. Akalın, Çev.), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hamilton, J. R. (2011). *Dunhuang Mağarası'nda Bulunmuş Buddhacılığa İlişkin Uygurca El Yazması*, (V. Köken, Çev.), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hatiboğlu, V. (1971). *İkileme*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- He, K. (2017). On Obstacles of Metaphor Translation from Perspective of Culture. *English Language and Literature Studies*. 7 (1). 126-130.
- Hirik, E. (2018). Türkçede Tekrarlı Yapı Sınıfları. *Türkiyat Mecmuası*, 28(2), 37-65.
- İçel, H. (2014). Niğde Atasözlerinde Metafor ve Kullanımı. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 75-83.

- Jacobson, R., Halle, M. (1956). *Fundamentals of Language*. The Hague: Mouton.
- Kanar, M. (2009). *Arapça Türkçe Sözlük*. İstanbul: Say Yayınları.
- Karahan, L. (2013). *Türkçede Söz Dizimi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kocakaplan, İ. (1998). *Açıklamalı Edebî Sanatlar*. İstanbul: Damla Yayınevi.
- Korkmaz, Z. (2007). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kövecses, Z., Radden, G. (1998). Metonymy: Developing a Cognitive Linguistic View. *Cognitive Linguistics* 9, (1), 37-77.
- Lakoff, G. (1987). Image Metaphors. *Metaphor and Symbolic Activity* 2, 219-222.
- Lakoff, G., Johanson, M. (1980). *Metaphors We Live by*, London: University of Chicago Press.
- Mendoza, R. I., Francisco, J., (1997). Metaphor, Metonymy and Conceptual Interaction, *Atlantis*, 19 (1), 281-295.
- Nagy, E. K. (2004). İki Taşla Bir Kuş.... ‘Çağataycada Hendiadyoin’. *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I*, 20-26 Eylül 2004, Ankara, 1125-1134.
- Orkun, H. N. (1940). *Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesinin Uygurcası*, İstanbul: Alâeddin Kırıl Basımevi.
- Ögke, A. (2007). Mevlânâ'nın Mesnevî'sinde “Har (Eşek)” Metaforu. *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Y. 8, 18, 19-41.
- Özkan, B. (2011). Türkiye Türkçesinde İkili Tekrarlar. *Turkish Studies*, 6 (1), 1572-1594.
- Özkan, M. (2004). Deyimleşmiş İkilemeler. *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II*, 20-26 Eylül 2004, Ankara, 2289-2317.
- Sinanoğlu, S. (1953). *Kelimelerin Etymonu Esas Tutularak Tertiplenen Yunanca-Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Tarlan, A. N. (1947). *Edebî San'atler*. İstanbul: Varoğlu Yayınevi.
- Tarlan, A.N. (2017). *Edebiyat Meseleleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Taşşığıl, A. (2002). Uygurlar. *Türkler*, 2, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 373-389.
- Temel, E. (2014). Bilge Kağan Âbidesi'nde Tekrar Grupları. *V. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi 2014 Bildiriler*, 23-24 Haziran 2014, İstanbul, 111-131.
- Tezcan, S. (1984). Uygur'lar, *Türk Ansiklopedisi*, XXXIII, Ankara, 148-155.
- Togan, Z.V. (1981). *Umumî Türk Tarihi'ne Giriş*, İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Topaloğlu, A. (1989). *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Ötügen Yayıncılık.
- Tulum, M., Azılı, K. (2015). *Eski Uygurca Edgü Ögü Tigin Anyıg Ögü Tigin (İyi Niyetli Şehzade-Kötü Niyetli Şehzade) Burkancı Seyirlik Eser*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Tuna, O. N. (1949). Türkçede Tekrarlar 1. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, III, İstanbul, 429-447.
- Tuna, O. N. (1950). Türkçede Tekrarlar 2. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, IV, İstanbul, 35-82.
- Tuna, O. N. (1957). Kök Türk Yazıtlarında ‘ölüm’ Kavramı ile İlgili Kelimeler ve ‘kergek bol-’ deyiminin İzahı. *VIII Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler*, 131-148.
- Tuna, O. N. (1986). Türkçenin Sayıca Eş Heceli İkilemelerinde Sıralama Kuralları ve Tabii Bir Ünsüz Dizisi, *Türk Dili ve Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 1982-83, Ankara, 163-228.
- Tuncay, F. (1994). Yunanca-Türkçe Sözlük. Atina: Doğu Dil ve Kültürleri Merkezi.
- Tuncay, F. (2000). Türkçe-Yunanca Sözlük. Atina: Doğu Dil ve Kültürleri Merkezi.
- Tümer, G. (1992). Budizm. *İslam Ansiklopedisi*, 6, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 352.

- Uyan Dur, Banu İnanç, Metafor ve Ekslibris, *International Journal of Ekslibris*, 3(5), 122-128.
- Üçok, N. (2004). *Genel Dilbilim (Lengüistik)*, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Yaylagül, Ö. (2006). Dîvânü Lûgâti't-Türk'teki Ad Aktarmalı (Metonymic) Yapılar. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 77-88.
- Yaylagül, Ö. (2010). Divânü Lugati't-Türk'te Yer Alan Atasözlerindeki Metaforlar. *Milli Folklor*, Y. 22, (85), 112-121.
- Yıldızlı, M.E. (2017). Yönelim Metaforlu Deyimlerin Sınıflandırılması. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Y. 10, (2), 1489-1497.
- Yunusoğlu, M. K. (2003). G. Lakoff ve Dünyada Metafor Çalışmaları. *Kök Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 115-124.
- Yunusoğlu, M. K. (2006). *Budist Türk Çevresi Eserlerinde Metaforlar*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yunusoğlu, M.K. (2006). Türkiye Türkçesi Bilgisayar Metaforları Üzerine. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 51-60.
- Yunusoğlu, M.K. (2007). Buddhist Türkçe Eserlerde Buddha'nın Işık İmajı. *Çağdaş Türklük Sempozyumu Bildirileri 2003*, 2, 154-165.
- Yüce, N. (1998). İkillemelerdeki İlginç Problemler. *Bahşi Ögdisi 60. Doğum Yılı Dolayısıyla Klaus Röhrborn Armağanı*, Freiburg-İstanbul: Simurg Yayınları.
- Zülfikar, H. (1995). *Türkçede Ses Yansımali Kelimeler*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

KISALTMALAR

PKP	Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi
KT/D	Kül Tigin Âbidesi/Doğu Yüzü
BK/D	Bilge Kağan Âbidesi/Doğu Yüzü

